

Ljubljanski

Leposloven in znanstven list.

Štev. 4. V Ljubljani, dne 1. malega travna 1897. Leto XVII.

Ahasver pod križem.

In že spet te vidim . . . Nag visiš, razpet,
Na jelovem križu mrtev, tih in bled.
In po cesti prašni gor in doli todi
Mimo tebe ljudstvo vozi se in hodi.
Kaj za vrvež cestni pač se meniš ti!
Nagnjena je glava . . . sklenjene oči.
Večno solnce z neba ti poljublja lica,
Nad glavój brní ti telegrafska žica.
Misli blisk prenaša noč in dan po njej,
Nove, smele misli križem svet naprej . . .
Pomniš Ahasverja? . . . Tamkaj v daljnem mestu
Videl sem v svetišču, slišal te na cesti.
Kakor grom z oblakov grmel glas je tvoj
Med pismav rjeglupih, farizejev roj.
Bičal njih sebičnost, bičal licemerstvo,
Bičal častihlepnost si in praznoverstvo.
Bičal si nadutost, svetohlinstvo, laž, —
Prašal nisi: rob je ali velikaš.
Pal si v borbi s svetom, zelotizma žrtev,
Zlobe in bedaštva, fanatizma žrtev.
Videl žaloigre te sem zadnji čin . . .
Kot zmagalec pal si, mučenik, trpin!
Pomniš Ahasverja? . . . Htel si bil počiti
Tam pred hišo mojo ter si oddehniti.
S križem tvojim bil sem te nerad odgnal —
Ščuvala me na-te besna je druhal!
Brez miru za kazen zdaj po svetu blodim,
Devetnajst sto let že ožigosan hodim.

Često vidim križ tvoj — čudno to drevo;
Zeleneti videl že sem ga lepo.

Cvetje videl često sem na njem dišeče,
Sadje zlato videl sem na njem zoreče.

Potnikov krepčalo z njim se je nebroj,
Ko od težke poti lil jim s čela znoj . . .

Videl pa sem tudi . . . Za vešala tvoja
Skrival svet je često že zločinstva svoja.

Videl sem, kako je vihtel mnog tiran
Križ tvoj kot orožje, kot osebno bran.

S križem je okrutnik tvojim okoreli
Préstol svoj podpiral slabi, prepereli.

In še več sem videl — o, ti modri svet! —
Križ je tvoj grmadam rabil za podnet.

A v imenu tvojem kurili grmade
Njega dni so razni slavni Torquemade.

In v plamenih zgorel mnog je živ svetnik,
Mnog svobodne misli hraber mučenik . . .

S prtom tvojim hteli pa so že zakriti
Solnčno luč resnice modrijani zvití.

Iz železnih žrebljev trdih teh-le treh
Spone so kovali sužnjem v temnih dneh . . .

Ah, vse to sem videl jaz na svoji poti,
Priča bil sem mnogi že človeški zmoti.

Razumeli niso tvojega duha,
Polnega ljubezni tvojega srca.

Pa namestu sprave in miru, ljubezni
Tvoji že učili verniki so jezni

Često, žal, sovraštvo, srd in slepi črt,
Brate drugih misli pa gonili v smrt . . .

Zdavnaj sta umrla, zdavnaj pokopana
Dva sodnika tvoja, Kajfež in pa Ana.

Ni pa izumrl še farizejev rod,
In pismarjev dosti srečam še pavsod.

In da tebe pošlje spet na svet Jehova,
Sodili hinavci bržčas bi te znova.

Farizejev zbor bi spet psoval te, vpil —
»Križaj ga!« Pilatu bi s pestmi grozil.

Marko Jugov.

Kam plovemo?

Spisal Karol Dolenc.

Drugi del.

I.

„Kdor izmed vas je brez greha, naj vrže prvi kamen na-njo!“

Ev. Jan. 8, 7.

Mlad ni bil več sollicitator Merk, ne — imel je že najmanj štirideset let, ko je vzel za ženo mlado, cvetočo, osemnajstletno hčerko gospe Kuhnovke, vdove po pokojnem feldveblju Kuhnu.

Ljudje so se silno čudili.

A vendar je bilo tako, in vsi zlobni jeziki celega predmestja niso mogli tega predrugačiti.

Merk je bil prijatelj pokojnega Kuhna ter je po njegovi rani smrti često zahajal k vdovi, jo tolažil, ji pomagal s sveti in z dejanjem.

Pri tem pa se je zagledal v krasno Otilijo. —

In ko je svoje čute razodel vdovi ter jo prosil hčerkinе roke, se Kuhnovka ni kar nič protivila, in tudi hčerka na veliko začudenje vseh sosedinj ni rekla: »Ne!« —

In tako je dobil sollicitator mlado, krasno, bujno cvetočo, dasi ubogo ženo.

No, saj tudi on ni bil bogat in bogastva tudi iskal ni. Vsakdanji kruh si je že služil. —

Pol leta po poroki je umrla Otiliji mati.

Žalost hčerkinja je bila velika. A polagoma se je potolažila, posebno ker se je njen mož trudil na vse možne načine, da bi ji kolikor mogoče nadomestil s svojo veliko ljubeznijo to bridko izgubo. —

Tri leta sta srečno in zadovoljno živela.

A tedaj je usoda s svojo zavistno, mrzlo roko posegla vmes ter hipoma uničila in porušila to mirno, idilsko življenje.

Neki dan so poslali po mlado ženo, naj hipoma pride v pisarnico, ker se je možu pripetila neka nesreča.

Šla je ter ga našla mrtvega. Zadelo ga je nenadoma kap ter mu v hipu pretrgala življenja tanko nit. —

In mlada vdova je ostala sama samcata v življenju — brez opore in podpore, brez tolažbe, brez upov, brez imetja, brez vsega!

Borno je živela sedaj od dela svojih rok, od šivanja, ter samotno plakala za materjo in možem. —

A ker je bila krasna, in ker je bila uboga, je pristopil izkušnjavec. Lep mož je bil ritmojster pl. Stanski.

Bil je visoke, vitke, nekoliko koščene postave, z dokaj trdim, a vendar prijetnim obrazom. V soglasju s črnikavim, opaljenim tenom so bili ogljenočrni, skrbno negovani lasje, kakor tudi dolgi, marcijalsko smelo zaviti brki pod nekoliko zakrivljenim nosom.

Dasi se je obraz sam ob sebi lahko imenoval interesanten, lep, so mu podajale pravi čar šele velike črne oči, ki so z nekim poludivjim, neukročenim, magnetno vplivajočim ognjem bliskale izpod dolgih, mehkih, črnih trepalnic. Te oči so bile vsekakor kaj nevarne ženskemu spolu, nevarna tudi ona ognjevita strast, ki je odsevala iz teh oči! —

Ritmojster še ni bil prekoračil štiridesetega leta. Pred poldrugim letom pa je bil padel raz konja, se nekoliko poškodoval na desni nogi ter zategadelj stopil v pokoj. Ker je bil bogat, je živel prav razkošno, malone potratno. Znano je bilo tudi, da ni posebno brzdal svojih strasti, ampak da je užival življenje kot izkušen epikurejec. —

In ta Stanski si je izvolil mlado, zapuščeno, ubogo, a krasno vdovo Merkovo za svoj plen, za žrtev stvojih strasti.

Začel jo je zalezovati.

Kadar je šla v cerkev, je bil ritmojster gotovo tudi v cerkvi. Ko je molila v kaki stranski, majhni kapelici, poluskrita v mistični tmuni, je instinktivno čutila, kako so se upirale vanjo iskreče, plamteče oči ritmojstra, ki je slonel ob zidu pri vhodu v kapelico.

In vztrepetavala je ob tem pogledu! —

Kadar je šla v prodajalnico, kadar je nesla kaki dami obleko na dom, gotovo sta se srečala z ritmojstrom.

Ko je ta videl, da se mlada golobičica ne da tako z lahka ujeti, ji je počel govoriti o ljubezni, ji zatrjeval, da brez nje ne more več živeti, ji obetal zlate gradove, jo obsipal z dragocenimi darovi.

In mlada vdova je začela omahovati. Začelo jo je mikati brezdelno, brezskrbno, razkošno življenje, katero ji je obetal ritmojster. Ustavljala se je manj in manj mamečim njegovim vabilom, in predno se je prav zavedela, se mu je podala z dušo in telesom. —

Stanski ji je najel v mestu fino, elegantno stanovanje, in uboga vdova je po njegovi milosti postala ponosna, življenja vesela dama.

Govorilo se je seveda o tem razno in mnogotero.

V začetku so te govorice vdovo, kadar je slučajno kaj slišala, vselej neprijetno zbudle, ji budile sram, in vest jo je pekla.

A polagoma se je tudi temu privadila. Ni se kar nič več razburjala.

Začela je prezirati vse te govorice.

Ko je bila še uboga, a poštena in neomadeževana, ko si je častno služila svoj vsakdanji kruh, ko je delala in se trapila noč in dan, da ne bi gladu poginila: o, tedaj se ni nihče zmenil za-njo, nihče je miloval, nihče ji pomagal, nihče je tolažil z dobro, prijateljsko besedico.

A sedaj je bila vplivna radi svoje lepote, ugledna, ker je živela bogato in razkošno — kje je imelo to bogastvo svoj izvor, kdo bi za to povpraševal v našem naprednem veku?! — Saloni so se ji odpirali na iztežaj, moštvo se ji je klanjalo ter se koprneče potegovalo za njeno prijateljstvo . . .

No, za drugo se ni treba meniti. Koliko jih živi enako življenje — zakaj ga ne bi tudi ona! —

S takim modrovanjem si je tešila vest Merkovka.

In kadar se ji je le-ta vendarle zopet oglasila z mogočnim glasom, očitajoč in karajoč, jo je udušila ljubezen ritmojstrova, so jo uglasile šumne veselice in sijajne družbe . . .

Izročila se je popolnoma življenja kalnim valovom.

In ti so jo pograbili z vso svojo močjo ter jo kakor lahno pluto drevili v divjem toku naprej . . . naprej . . .

Kam?

A tega vprašanja si ni nikdar stavila, niti bi si hotela in mogla na-nje odgovoriti. —

II.

Es rauschen die seidenen Schleppe,
 Es klirren die Eisensporn,
 — — — — —
 Doch dich soll mein Arm umschlingen.

H. Heine.

Es drehen die Welten sich im Kreise,
 Sie wandeln stets die alten Gleise
 Es geht die Menschheit ihre Bahn
 Zum Grabe, wie sie stets gethan.
 Es blüht die Blume wunderbar
 Und welkt wie einst und immerdar.

Ein Kreislauf, der zum Wahnsinn triebe,
 Gab' ihm nicht Licht und Sinn die Liebe!

Fr. Bodenstedt.

V lepem soglasju, vzajemnem zadovoljstvu, srčnem miru in tihi sreči so tekli Zoriču in njegovi krasni mladi soprogi dnevi, tedni, meseci, leta . . .

Skoro po poroki Evelinini se je poročila tudi starejša sestra Kamila z bogatim trgovcem iz precej oddaljenega mesteca. Mladi par je vzel tudi mater s seboj.

To je bil udarec za Evelino. A polagoma se je potolažila in pozneje je celo uvidela, da je bilo prav tako.

Zdravnik je v pravem pomenu besede obožaval svojo ženico.

Ta pa se je pustila obožavati in se na rokah nositi.

Pri tem pa se je razvijala bujnejše in bujnejše. Krasno, a kakor pomladna cvetka nežno dekle se je z leti razvilo v ponosno, junonsko ženo, ki je bila dika in ponos vseh salonov.

A s tem bujnim razvitkom telesa je tudi nje duševno življenje krenilo polagoma na precej druge poti. Postala je ne samo samozavestna, ampak tudi bahato-ponosna, hrepeneča po uživanju, želeča si, da se ji vse klanja, pokorava. . .

Njen mož je bil premehek, da bi zatrl v njeni duši že prve kali teh novih lastnosti ali pa jih brzdal, da ne bi postale kdaj njej in njemu usodne ter ne zamorile kdaj sreče njiju zakona.

Zorič je bil premehak; imel je premnogo skrbi, da bi to izpremembo svoje žene natančneje opazoval, in razen tega je bila trdna kakor skala njegova vera o Evelinini iskreni vdanosti in kremenitem značaju.

Da se ji je vse tako neobično klanjalo, se poganjalo in tekmovalo za njene poglede, besede, njeno milost, da je ona to tekmujoče češčenje radostno in zadovoljno sprejemala: to vse se mu je dozdevalo pri njeni krasoti poleg njenih telesnih in duševnih vrlin — le-te je ljubeči mož pač nekoliko precenjeval — povsem naravno, in ob enem mu je to tudi laskalo.

No, Zorič ni zrl globlje, ni motril cele situacije z višjega stališča, ampak le s stališča ognjevito ljubečega moža, ki je slep za vse napake obožavanega bitja! —

* * *

Oficirski ples je bil kakor po navadi že proti koncu sezone. —
Vojaška godba je šumela po velikih elegantnih prostorih.

Prešeren smeh, tiho šepetanje, glasni, polupretregani, v šumni godbi zamirajoči glasovi, skrivni bliski izpod dolgih, svilnatih trepalnic, proseči pogledi, koketno povešanje glav, stiskanje rok, vroči, globoki vzdih . . . šumenje svilnatih, atlasovih, plišnih, baržunastih oblek z dolgimi vlečkami . . . rožljanje zlatih ostrog . . . tiho stopicanje majhnih nog dražestnih dam v svetlih, damastnih cipelicah . . . elegantni, elastični, polahni koraki gospodov v elegantnih čreveljcih iz laka, od katerih se svetli plameni neštevilnih luči kar odbivajo — nad vsem tem pa plava tanek, prozoren prah, ki se dviga od parketovanih tal ter se vrti v vročem vzduhu, nasičenem od vročega dihanja stoterih prsi in od vsakovrstnih parfumov . . . In vse to preplavljajo, nad vsem tem se zibljejo mehki, ogrevajoči, oživljajoči akordi najnovejših operet in najposkočnejših valčkov . . .

* . . . Sicer pa mora človek življenje presojati povsem mirno, filozofsko. Sentimentalnost, dviganje v nedosežne, meglene višave nam dela naše življenje le še težavnejše in neprijetnejše . . . Kako in zakaj to? Povsem naravno, milostna, povsem naravno. — Fantast se včasih oprusti vsakdanjih, realnih mej in spon, se dvigne nad resnično življenje, se v sanjah koplje nekoliko trenutkov v neki nenaravni, samo domnevani sreči — in ko mine ta sen, se mu dozdeva to življenje, v katero se je vrnil iz onih eterskih višin, še pusteješe, še temnejše, še bolj čuti njega grenko pezo . . . In to ga povsem podre in potre, mu jemlje resno voljo za krepko delovanje, ga stori mehkužnika brez prave, krepke volje, pesimista, ki se mu studi vse življenje in radi tega tudi vse delovanje, ki je prva podlaga našemu življenju . . . Dvomite-li milostna, dvomite? . . . Dovolite, da vam zagotovim, da je res tako! — S takimi fantasti je približno tako, kakor z ljudmi, ki srkajo opij, ki se opajajo edino le radi tega, da se par trenutkov naslajajo s čudnimi, neresničnimi slikami ali iluzijami svoje opojene, razgrete in nenormalno delujoče domišljivosti . . . In ko se vzbude, jih boli glava, in spoznajo, da je bilo vse le sen — realnost se jim studi, in ne da bi se sprijaznili z njo, začno spet srkati strup . . . In to se ponavlja do njih žalostne smrti . . .

Milostna, vzemimo življenje, kakršno je; uživajmo je, kjer in kolikor moremo. Le v tem je pravi namen našega bivanja na zemlji, le to nas odškoduje za vse nezgode in neprijetnosti, ki nas dan za dnevom nadlegujejo ter nam zagrenjujejo življenje . . . »

S trdnim, samozavestnim in nekoliko tudi samoljubnim glasom je govoril ritmojster Stanski te besede. In ravno tako govorjenje neobičajno vpliva na nižje stoječe, ali ne dovolj samostojne ljudi ter jih preseneča.

Dasi se gospa Zoričeva ni povsem ujemala z ritmojstrovimi nazori, je vendar zvesto poslušala, tako rekoč srkala vase njegovo blazirano, za-njo dokaj novo filozofijo.

Ritmojster se ji je dozdeval velezanimiv; in brž ko mož postane ženi zanimiv, je že tudi v žensko srce zasejana kal ljubezni . . .

Tesno se je oklepala njegove roke. Oči pa je upirala kakor v misli zatopljena v rob finega, belega, lahnega pahalnika.

In res ji je rojila cela množica misli po vroči glavi.

Mislila je, kako ji je — kakor nekdanj pred leti o prvih sestankih z Zoričem — vztrepetal srce, kako ji je vroč val krvi mogočno zaplal proti glavi, ko je stopil Stanski nocoj prvič pred-njo ter jo prosil plesa . . . kakor je ona, ki je bila navajena kljubovati pogledom vseh mož, povabila oči pred njegovim poludivjim, žgočim pogledom, kateri se je vsesal v nje krasno telo, s katerim jo je meril z neko neukročeno, zmagovito silo od glave do nog.

Kakor brez volje, brez lastne moči se je pustila od njega dreviti v vrvečem vrtincu. Tesno se ga je oklenila, položila vročo glavo ob njegovo ramo ter se krepko stisnila k njemu.

On pa jo je tesno objemal ter jo kakor lahko punčko vrtel po salonu.

Tesneje in tesneje se mu je privijala.

V njegovem objemu je zabila na vso okolico, na moža, na ves svet! . . .

On pa takisto ni mislil na nič drugega, niti se spominjal, da ga pričakuje še nocoj Otilija, ki radi prehlajenja ni mogla priti na ples. —

Evelina se je vdala z vsem srcem in z vso dušo razkošnosti in sladkosti trenutka ter slonela zadivljena ob možu, s katerim je danes prvič prišla v dotiko, s katerim pa je bil že prvi sestanek za-njo usoden.

Kadar se je srečal njen sanjavi a živi pogled z njegovim plamtečim očesom, je nehote pomislila, kak razloček je med tem strastnim, poludivjim pogledom in med otročjeljubnim, vedno prosečim po-

gledom njenega moža. In kakor jo je njen mož obožaval in se klanjal njenim željam, ravno tako — si je pripoznavala na tihem — bi bil ta mož zmožen, ji s krepko roko potisniti bodalo v srce, ne da bi za trenotek zatrepetalo njegovo črno oko od kakega nenavadnega čuta.

Trepotala je pri tej misli v njegovom naročju, prsi so se ji burneje, težavneje dvigale — a vendar se mu je privijala še tesneje ter s še večjo slastjo plavala z njim med šumečimi pari . . .

Ritmojster je kot dober poznavalec žen precej uvidel, kak vtisk je naredil na Evelino.

»Milostna« — je nadaljeval ritmojster v prihodnjem odmoru ter polagoma šetal z Zoričevko po salonu — »moji nazori se vam dozdevajo čudni. Toda oprostite in verujte, ko bi vas življenje tako vroče — kako ga je vroče, ni povedal — »ko bi vi toliko trpeli, kakor sem že jaz trpel in izkusil v življenju svojem, gotovo bi sodili ravno tako. Človek postane vsled nezgod in nesreč resen, minejo ga iluzije in sanjarstvo, in življenje se mu vidi, kakršno je . . . Vi imate, krasna moja — oprostite, če sem predrzen — mater, sestro, no, seveda ne tukaj, a kaj pomeni to dandanes — imate moža, torej vendar nekoga, ki vas ljubi, vas obožava, ki bi daroval za vas kri in življenje.«

Gospa je malomarno skomizgnila z rameni.

A to je dandanes navada, da žene majejo z rameni, ko se govori o njih možeh!

Stanski pa je to s svojim orlovim pogledom takoj zapazil, in za trenotek mu je zadovoljen nasmeh obsenčil ozke ustnice.

A takoj je spet nadaljeval, resno in zamišljeno zroč na svojih dobro gojenih majhnih rokah krasne nohte, ki so bili pravi umotvori, in na katerih začetku so se ovalni polumeseci svetili kakor najfinejša slonova kost:

»A jaz sem sam brez vsakoga. Nikogar nimam, da bi deloval zanj, žrtvoval zanj svoje sile, ki bi mi poplačeval to z ljubeznijo, in kateremu bi jaz vračal njegovo ljubezen z mojo ljubeznijo . . .«

»Torej vaše življenje nima nikakršnega namena, nobene svrhe?!«

Po salonu so spet zazveneli hitri akordi vročega valčka, in Stanski je z aristokraško eleganco ovil roko krog ozkega pasu Evelininega ter se zavrtel z njo med vrveče, izmučene in še vendar sveže plesalce . . .

»Da . . . ne . . . do nocoj . . . A od nocojšnjega večera . . . bode imelo . . . namen . . . Od nocojšnjega, večera bode moje življenje . . . krasnejše in vendar . . . ob enem žalostnejše . . . ker bom živel v spominih na vas . . . ljubeč vas . . . drhteč in koprneč po

vas . . . in vendar brez upa . . . da bi vas kdaj mogel imenovati . . . svojo . . . svojo . . . !«

Kakor dvajsetletna deklica je gospa Zoričeva zatrepetala na ritmojstrovih prsih. Na belem, nekoliko vročem in potnem čelu je čutila njegove žgoče ustnice . . . in njegov vroči, kratki dih je kakor lahen veter zavel čez njene tanke, svilnate kodre . . .

In ta poljub ni bil zadnji nocoj! —

A to je dandanes navadno, vsakdanje! —

Zorič pa je v sosednji sobi pušil ter brezskrbno kvartal in se s sodrugi menil o neki novi železnici, katero bi trebalo napeljati nekam v hribe, kjer so baje našli dokaj bogato žilo premogovo! —

No, tudi to je dandanes navada! — —

Nekako po polnoči sta sedela v majhnem, postranskem salonu, skrita med bogatim, raznovrstnim zelenjem, Evelina in ritmojster.

Od majhne peči iz rožnatordečega granita se je širila po sobici prijetna, dobrodejna, ne presita toplota. Ob stenah so bili v slikovitih skupinah razvrščeni visoki kaktusi s svojimi žarkimi cvetovi, širokolistne palme, gostovejne pineje, do stropa se plazeče pelargonije, manjoliije z visokimi stebli, duhteče hiacinte in cvetoče oranže. —

»Odití moram,« je šepetala Evelina ter so oklenila ritmojstra krog vratu. — »Moram . . . on hoče domov . . .«

»Čakaj . . . srčece, še en poljub . . . še enega . . . tako . . . srčece . . . kako so sladki tvoji poljubi . . . ne, še enega . . . saj še prideš . . . še enega . . . še . . . zadnjega . . .«

* * *

»Tako, srčece« — je govoril doktor Zorič ter skrbno zavijal Evelino v kožuhovino, mehko in voljno kakor labodje perje — »le krepko se ovij, dragica moja . . . Tako . . . sem stopi . . . pomagam ti v kočijo . . . Le tesno se pritisni v kot . . . takoj zaprem . . . O, verujem ti, da ti je vroče . . . Da, da, paziti treba, paziti . . . detetce . . . pri takih prilikah se prehladi marsikdo . . .«

Vi, Ivan, vozite le precej hitro . . . čujte . . . Ivan . . . ? — Gospod ritmojster, veselilo bi me neizrečeno, če bi nas o priliki počastili s posetom. Veste, jaz sem često preobložen z delom, in Evelina se dolgočasi . . .«

»O, prosim, ako dovolite, se z radostjo odzovem vašemu laskavemu vabilu . . . brž ko mi bode mogoče . . .«

»Prosim, prosim . . .«

»Lahko noč, gospod ritmojster,« je klicala iz kočije gospa s svojim mehkim, prijetnim glasom. — »In ne zabite svoje obljube...«

»Nikakor! — Poljubljam vam roko, milostna . . . Sladko spavajte!« —

»Vaš sluga, gospod ritmojster!«

»Lahko noč, gospod doktor.« — —

»No,« je zaspano zamrmral kočijaž ter glasno cmoknil z usti.

Na tlaku so zazvene le podkove konj, voz se je ganil, zaropotal ter se hitro oddaljeval po polzku, s tanko ledeno skorjo zastrtim tlaku mimo visokih, tihih, kakor v snu počivajočih hiš, trepetajočih plinovitih lučic, mimo ljudi, ki so se peš vračali s plesa proti domu ter se v mrzlem nočnem zraku skrbno zavijali v debelo, toplo obleko . . .

Evelina se je kakor utrujena naslonila v kot voza.

Zazevala je ter si z roko potegnila čez mramornobelo čelo, ob katerem so se vili bujni zlatobojni kodri ter ji deloma še lepeli ob potni polti.

»Ali te zebe, dušica? . . . Si-li izmučena? . . . Ni-li res, srcece moje? . . . Glava te boli? . . . Revica, doma moraš takoj leči . . . In jutri ostaneš v postelji . . . če ne bode boljše . . . Pravil sem . . . da ni nič prijetnega . . . in da je nevaren . . . ta dolgočasni ples . . . Ko bi vendar doma . . .«

»Eh, kaj? — Kdo naj tiči vedno doma? — Malo me res boli glava . . . a to ni kaj posebnega . . .«

»Nič se ne vznemirjaj, srcece, nič . . . Saj veš, da sem rad šel . . . Seveda, kdo naj vedno doma tiči . . . No, in glavobolje bode že minilo, bode že . . .«

Zdravnik je še mnogo govoril o glavobolju, lovil Evelinino roko ter jo stiskal v svoji.

Evelina pa je zevala. —

Ritmojster pa je zadovoljno zrl za kočijo, si sukal z veščo roko črne brke ter s samoljubnim smehom mrmral:

»Ta je moja . . .«

Ko je stopal po širokih, bogato razsvetljenih stopnicah nazaj v prvo nadstropje, se je spomnil nehote Otilije.

Za trenotek mu je zamrl samoljubni nasmeh na rdečih ustnicah. Za hip se je zamislil, potem pa je odgnal to neprijetno misel s ciniškimi besedami:

»Vraga, dovolj sem že žrtvoval za-njo . . . Preseda mi že, sit sem je že do grla . . . Proč torej — saj nisem navezan na-njo.«

In celo mirno in zadovoljno je prisedel v stranski sobici k mizi, kjer so se njegovi prijatelji že razveseljevali pri penecem šampanjcu.

Bil je izmed vseh najveselejši, najživahnejši. Nekateri so takoj sumili, da je spet kje kaj »ujel«. Nekateri so tudi na pol prikrito namignili pravo, a Stanski se je le zagonetno nasmihal, molčal in pil...

Evelina tisto noč dolgo ni zaspala.

Drugo jutro je navzlic prošnjam moževim vstala. A bila je precej bleda, in pod utrujeno zročimi očmi so se ji vili temni kolobarci.

III.

Nicht bebt, nicht pocht wohl meine Brust,
Die ist wie Eis so kalt;
Doch kenn' auch ich der Liebe Lust,
Der Liebe Allgewalt.

H. Heine.

Stanski je bil zvest dani besedi ter je obiskal obitelj Zoričevo. In ti obiski so se od tedaj često ponavljali.

Zdravnik se je veselil, ker je videl, da so Evelini ti obiski ljubi, in ker je bila sedaj vedno dobre volje in z njim prav ljubezniva.

Ljudje pa so polagoma začeli govoriti, da so obiski ritmojstrovni prepogosti, da hodi najčešče k Zoričevim, ko je doktor z doma, da predolgo ostaje, in še več drugih podrobnosti.

No, zdravnik o tem ni nič zaznal. Kakor poprej, je Zorič mislil tudi odslej, da živi dokaj zadovoljno in srečno življenje.

Z vso dušo je ljubil svojo soprogo, in ker se le-ta ni kazala mrzla napram njemu, je mislil, da ga ona ravno tako ljubi. Sam dober, plemenit človek, mehkega srca in trdnih, neomahljivih nazorov, je mislil, da je vsa njegova okolica takisto dobra in plemenita. Videl je sicer mučno, nezadovoljno, nesrečno življenje te ali one obitelji, jo pomihoval ter blagroval samega sebe, ker ima tako plemenito, v vsakem oziru idealno ženo.

Spoznal je sicer, da zahteva ona mnogo od njega, in da je precej razvajena, a mislil je, da je tega kriva njena odgoja pri stricu, ki jo je zalagal in obsipal, kolikor je mogel. Videl je včasih njeno skoro prelahko in skoro ne do cela primerno vedenje, a to je pripisoval bolj ženski lahkomišelnosti nego preračunjeni koketeriji ali pa celo njeni zlobnosti in izprijenosti.

Včasih se je vedla nekamo preziralno, drugikrat spet posiljeno proti njemu samemu, a to je v drugih trenutkih zopet popravila s tem večjo ljubeznivostjo.

In zdravnik si je na tihem priznal, da so pač trenutki v človeškem življenju, ko smo navzlic vsemu prizadevanju nekoliko pusti in svojeglavni, ko nas vsaka malenkost lahko ozlovolji, razkači.

In drage volje je ljubljeni ženi vse odpuščal ter se radoval tem bolj v jasnih, svetlih trenutkih, ko se mu je mlada žena popolnoma vdajala ter ga obsipala z ljubeznivostjo in ljubeznijo.

Da je bila ta ljubezen le hlinjena, da je bila zanj le pesek v oči, da ne bi videl, kaj se godi okrog njega, o tem se mu niti sanjalo ni!

* * *

Na Zoričevem vrtu, ki je kazal že precej žalostni vpliv nastopajoče jeseni, je bilo neko solnčno popoldne zbrana večja družba. —

»... Po mojem mnenju bi bil izlet v tem času, ko že vsa priroda hira in umira, najbolj interesanten in pikanten. — In tudi kraj... one slikovite razvaline... je kakor nalašč za to, da ga človek poseti jeseni, ko...«

»Eh,« je ugovarjal adjunkt dr. Zieher romantiško navdahnjenemu profesorju Senci, ki je s svojim preišljenim, počasnim, odmerjenim glasom navduševal družbo za izlet na neko precej oddaljeno razvalino — »eh, čemu izlet... in v gore... in na razvaline. — Gore! Hm... kaj so gore?... Nastanejo vsled vulkanskih katastrof... zemeljska skorja počí vsled notranjega sunka ali navala... zemlja se izboči... na tem novem kosu zemlje požene trava — in tedaj prihajajo ljudje, lazijo v potu svojega obraza po pečinah brez potov in cest... ter si umažejo in raztrgajo obuvale in obleko... in to v naših časih, ko so dobri krojači tako redke prikazni... Nerazumno!«

In z ljubeznivim, navdušenim, koketnim pogledom je motril svojo novo obleko, skrojeno po najnovejših vzorcih...

»Ha, ha! Gospodu doktorju se smili obleka... A jaz sem navzlic temu za izlet!«

Te besede gospe Zoričeve so mladega gigrla, ki si je domišljeval, da so vse omožene in neomožene žene vanj smrtno zaljubljene, nekoliko poparile.

V zadregi si je gladil redko in ozko črno bradico, kakor bi hotel izvleči iz nje kako novo misel, ter je nadaljeval s počasnim, hohnjavim glasom:

»Mhe... pravzaprav... tako za kratek čas... zakaj pa ne... Eh bien... spominjam se, da sem nekdanj, ko mi je bilo katic štirinajst let, lezel z očetom — tedaj je ravno postal dvorni svetnik — na Triglav... Žejen sem bil pri tem, tega se spominjam... in težko sem hodil... družega pa res več nič ne pomnim...«

»Žejni ste bili... ubožec,« se je šalila Zoričevka.

»Da, žejen... mon dieu... in težko sem hodil.« —

»Krasno . . . izvrstno . . . izborno,« se je vtaknil v govor nadporočnik Mihelec, da bi pokazal, da zna tudi kaj povedati. »Izlet jeseni . . . na razvalině . . . dame tudi . . . Naredimo piknik, potem se malce pošetamo po stoletnih sobanah, kjer so nekdam mogočno gospodovali prevzetni, silni vitezi . . . kjer so se nekdam lahni, elastični korakov šetale grajske gospe, krasne viteške hčerke . . . ki so skrivaje koketirale s kodrolasimi junosi . . . Božanstveno . . . kaj ne, gospoda? . . . Zagotovljam vas . . .«

»Gospod nadporočnik, ste se li že tudi vi spravili na pegaza? Pazite, da vas ne vrže v blato . . . Smešno, hahaha« je pihal in se norčeval major Svetlič.

»Kaj pegaz . . . ! Vraga — pa ne pegaza,« se je jezil poročnik ter si odvažno sukajl brke.

»Torej gospoda, ali ste zadovoljni ter se ujemate s tem predlogom?« je povzela gospa Zoričeva ter se sladko smehljaje obračala zdaj k temu zdaj k onemu. A pri tem so ji pogledi vedno in vedno nehote uhajali k ritmojstru, ki je sedel njej nasproti ter črne oči upiral z žgočim ognjem vanjo.

»Torej greste?«

»Gotovo.« — »Gotovo.« — »Izborno.« . . . Izvrstna ideja.« —

»Tako popoldne . . .?«

»Da.« . . . »Da.«

»Torej je to dognано . . . Zberemo se pri nas . . . Kočije naročimo semkaj.«

»Da.« . . . »Da.« . . . »Dobro.« —

In začeli so razpravljati s prevažno, smešno skrbnostjo in natančnostjo neštete malenkosti tega projektovanega izleta. Po dolgi, vroči debati so se naposled zedinili, koliko buteljvk vzemo s seboj, kdo preskrbi krače, kdo klobase, kdo sir, kdo biskvite i. t. d. . . . koliko dežnikov bode potreba za slučaj, da jih dobi na poti dež, koliko pledov, ker se bodo najbrž šele na večer vračali . . .

Najmanj je govoril pri vsem tem dr. Pečnik, ki je bil pred kratkim prebil zadnji pravosodni izpit. Nekoliko ločen od glavne skupine, je nemo, zamišljeno slonel ob deblu vitke lipe.

Navzlic svojim nekdanjim sklepom je zopet obiskoval Zoričeve, da je vsaj mogel in smel uživati bližino Evelinino, katero je še vedno ljubil z mogočno, neutješno strastjo, četudi si je na moč prizadeval, da bi se proti njej kazal vedno le mrzlega, indiferentnega.

Njegovi mračni, mrzli pogledi so se oživili, kadar se je ozrl neopažen na Zoričevko; ti pogledi so kar palili, in videlo se je, da

se vse njegovo bistvo spaja in združuje v teh hrepenečih, vročih pogledih, oklepajočih se toli sovražene, a vendar toli ljubljene ženske.

A od te ženske, ki je bila izvor in vzrok njegove nesreče, so mu pogledi uhajali na ritmojstra, katerega oči so se često srečavale z njegovimi. In ti pogledi so bili sovražni, strupeni, grozeči, in ko so se srečavale njiju oči, je bilo, kakor bi zadelo železo ob kresilni kamen.

Bilo je očitno, da sovražita drug drugega s tihim, a mogočnim, plamtečim sovraštvom, ki bi se pri prvem ugodnem trenutku pojavilo s kakim nasilnim, usodnim dejanjem.

Zrla sta drug drugemu v srce, umevala sta drug drugega.

(Dalje prihodnjit.)

Prvi početki ruskega romana.

Spisal Dr. M. Murko.

(Konec.)

Vprašanje je sedaj: kako se je prevajalo?

Za sedaj se ne bom oziral na prevode iz češčine in srbohrvaščine, ki seveda razodevajo svoj vir s če-hizmi in srbizmi, temveč se omejujem na prevode iz onega jezika, ki je vsej litavskoruski literaturi vtisnil svoj pečat; zakaj celo v »Tristanu« in »Bovi« kar mirgoli polonizmov. Iz poljščine pa s prva pravzaprav niti prevajali niso, temveč večino tekstov so kar samo transkribovali iz latinske pisave v cirilsko in predelali le borno, kolikor je zahtevalo glasoslovje, tako da so pri tem mnoga mesta, da celo cele povesti izgubile popolnoma svoj smisel. Naslednji prepisovalci so izkušali torej tekst, kolikor se je dalo, popraviti in ga vedno bolj porusiti, toda vsi sledovi poljskega izvornika se niso dali nikdar povsem uničiti, niti v onih rokopisih ne, ki so nastali na velikoruskem jezikovnem ozemlju in imajo bolj ali manj narodni jezik ali pa močno utrjeni »pravi slovanskoruski jezik« (istinnij slaveno-ros-sijskij jazyk) moskovskih učenjakov. Ti tako zvani beloruski prevodi so namreč kmalu nastopili svoje potovanje proti vzhodu in severo-vzhodu ter so našli, bolj ali manj spretno predelani, pravzaprav šele tam svojo pravo domovino, kjer so jih prepisovali do našega stoletja.

Tako na pr. od 37 rokopisov ruske povesti o sedmih modrcih, katere sem preiskal, in katerih 21 pripada 17. stoletju, trije 17.

ali 18. stol., trinajst pa 18. stoletju (zadnji datirani rokopis kaže letnico 1763!), ni niti eden več nastal na beloruskih tleh, pa vendar se da v njih dokazati cela kopa belorusizmov in polonizmov ter odtod izvirajočih neverjetnih, včasih seveda tudi jako smešnih pomot. Poleg jezikovnih težkoč pa so delale prepisovalcem preglavico tudi stvarne težkoče; kajti v zapadnoevropskih pravljicah so se seveda izražale zapadnoevropske razmere, v katerih so razne tiste pravljice nastale, o katerih pa niti pojma niso imeli daljnji vzhodni narodi, h katerim so se preselile.

Naj omenim samo nekatere primere, ki jih je lažje umeti. Pisarji n. pr. niso prav nič znali o viteštvu, njega turnirjih, dvbojnih in češčenju žensk ter so bili vsled tega neznanja često v zadregi. Tako n. pr. gre v neki povestici o sedmih modrcih vitez na turnir, in ženske ga gredo gledat, vitezov otrok pa je med tem brez varuha; priplazi se kača in ga zaduši. Nekateri ruski pisarji, ne vedoč, kaj je turnir, so si izmislili, da je šel vitez v boj ali celo na vojsko, večina njih pa pripoveduje, da je bil šel vitez z ženo vred na veliko pojedino. Prav originalno jo je pogodil neki pisar, ki si je izmislil, da je šla žena v — kopel (v banju mytisb). Zadel je seveda pravo, kajti ravno kopanje je pristno ruski običaj, in med znaki, po katerih se je lažni Dimitrij Moskvičanom osumil, je bil izmed najvažnejših ta, da ni hodil v kopel, kakor vsaki pravi Rus. Na mnogih drugih mestih, kjer ni neumevnih ali pa le deloma odstranjenih polonizmov, se pripoveduje, da gredo vitezi na vojsko; le malokateri pisarji so pretvorili turnir v dirko, za katero je imela staroruščina svoj izraz (uristanie), ker se je v nasledstvu Bizantijcev pojavljalo tudi mnogobesedno preganjanje raznih običajev v cirku, ki v Rusiji niso bili niti znani.

Da, celo tujka rycar' (vitez) je bila mnogim pisarjem neumevna, tembolj, ker se je pogosto rabila poleg besede cysar' (cesar), katera je potekla iz zapadnoslovanske oblike, ki je prvotnejša negoli car' (iz cesár'). Iz te nevednosti si lahko tolmačimo nezmislno povest, da je zgrabila straža cesarja, kateremu je bila nezvesta žena zaprla duri, ter ga postavila pred sramotni steber, ker se je bil pregrešil proti ravno izdani zapovedi, da po noči nihče ne sme na ulico; ali pa v neki drugi povesti, da straži cesar obešenca. Celo sramotni steber je bil gotovo že v prevodu neumeven, kajti staropoljski izraz »na prędze« se je mehaniški prelevil v »na prudě«, tako da se stavi nesrečni vitez, ki se mnogokrat zamenja tudi s cesarjem, na javno sramoto pri — ribniku.

Čudne stvari so se sploh dogajale pri mehaniškem prepisovanju poljskih izrazov. Tako je nastalo iz kletvice, s katero kolne mož svojo ženo, »o nędzna« (o ti ničvredna) — »o nużnaja« (o ti potrebna), ker je tako zvani prelagatelj poljski nosnik nadomestil z *u*, *dz* pa mehanično z *ż*; sicer je bilo to večinoma pravilno, na tem mestu pa je nastal gorostasen nesmisel. Tudi »nesrečnemu možu« se pravi »o nużnyj ćelovęće«, in on prosi, naj ga ne puste, da bi umrl »potrebne« (mesto »sramotne«) smrti. V »Sedmih modrcih« je pravzaprav vsa četrta cesaričina povest (*Sapientes*) v vseh rokopisih neumevna, ker se čarovni vodnjak, katerega je našel Merlin, prevaja s povsem nesmiselnimi izrazi, njegovi sedmeri potočki pa so se izpremenili v — instrumente (zdralo, zdrola = poljski *źródło*, stromentov voročajutsa = *siedm strumieniów wrzących*). Smešno je, kako so se nekatere preostale poljske besede pretvorile v lastna imena. Tako se nahaja gobav kralj Berco ali Borzo, ki je nastal iz besede barzo (= jako, dialektično za bardzo); celo neki »jako divji merjasec« je dobil ta priimek Borzo (dikoj zvěř' imenom vepr borzo). Celó poljski izraz za duhovnika — *kapłan*, ki se večkrat tolmači z besedo »pop«, je doletela čast, da je postal lastno ime; zakaj v nekem rokopisu se zaljubi žena ne v duhovnika, ampak v viteza Kaplana. — Najzanimivejši primer pa je pač ime za prešestno mater Bovino. V izvirniku se je imenovala Blandoja, včasih pa Meltris, kar se naslanja na latinsko besedo meretrix. V beloruskem prevodu se je še ohranila glosa »taja k... a maretrys« poleg Blandoje; kmalu pa se je ime povsem izgubilo, in tako se je severnolaški izraz za vlačugo v Rusiji silno razširil v novem imenu Meretris in Militrisa.

Večina pisalcev se je sicer vestno trudila, da ustvari lahko umeven tekst, toda vselej niso bili nalogi kos. Naj samo konstatujem, kako so pri tem ravnali. Le prav malo neumevnih besed je izginilo brez sledu; večino njih so ohranili, dostavili pa so jim po več glos spredaj in zadaj; tako je n. pr. »gonebnaja« (polj. haniębna = sramotna) smrt tolmačena z besedo »pozornaja« (sramotna), »naprasnaja« (nepotrebna) in »zlaja«. Polagoma so se tujke izpuštile, in potem umrje kdo — da ostanemo pri prejšnjem primeru — »zloju naprasnoju smrtiju« (zle nepotrebne smrti). Nekatera nerodna lastna imena so nastala prav po glosah; tako najdemo n. pr. v »Sedmih modrcih« in v »Bovi« »mesto Kostel«, ki je nastalo iz besede »kastel« in se je prvotno še tolmačilo z besedo »zamok« (grad). — Še nekaj primerov iz češčine! V »Bruncviku« se tolmači Basilisk z besedama »zmaj« in »kača« (vasilisk zmij drakon, zmij vasilisk dra-

kon), včasih pa je lastno ime (drakon Vasilisk). »V naših deželah« je prevedeno ruski: »v naših stranah i vo vlastech«; iz tega se vidi, da je pisarju pomen češke besede »vlast« (dotična ruska beseda »volost« pomeni najnižje administrativno edinstvo) sicer bil jasen, vendar ga je pustil poleg svojega prevoda. Mnogokrat so se take besede samo na videz porusile, tako da imamo zlasti mnogo skritih polonizmov. V »Apoloniju Tirskem« čitamo namesto poljskega izraza »grob«, ki pomeni v ruščini krsto — »grobišče«; tu je obesil pisar poljski besedi samo rusko končnico, a moral bi bil seči z ozirom na pomen po izrazu »mogila«.

Po takih popravkih in izpremembah, po dostavkih in izpustkih, po stilističnem piljenju in po bolj ali manj dosledni uporabi narodnega jezika na severozapadu velikoruskega jezikovnega ozemlja in »slavenorossijskega« meniškega jezika v Moskvi in njeni kulturni oblasti so nastali polagoma teksti, ki so v resnici podobni novim prevodom. Nekateri pisarji so se ponašali s takimi junaškimi deli; toda pri kritični preiskavi njih dela se človek prepriča, da njih zasluga ni nič večja, nego moskovskega diakona Teofana, ki je tudi trdil, da je prevedel »Gesta Romanorum« leta 1691., dasi imamo datirane rokopise »Rimskih Džanij« že pred tem letom. Teofan namreč samo priznava, da je »zercalo bogoslovii« (*Speculum theologiae*), ki se je že leta 1618. tiskalo v samostanu Počajevu — ki je slavna božja pot na avstrijski meji — prevedel leta 1674. »iz beloruskega jezika v pristni slovanskoruski jezik.« Toda tudi taki poznavalci ruske pripovedne literature, kakor so Pypin, Veselovskij in Tichonravov, so menili glede povesti o sedmih modrcih in Apoloniju Tirskega, da imamo več prevodov.

Z natančnimi preiskavami obeh spomenikov sem jaz eksaktno dokazal, da se sme govoriti le o enem prevodu. Poljski izvirnik je prepisovalcem pač težko kdaj zopet prišel pred oči. Takisto sodim, da sem dokazal P. Vladimirovu, ki je spisal o »*Speculum magnum*« celo knjigo, da je kriva misel o dvojnem prevodu, in že na podlagi dosedanjega gradiva sem trdno prepričan, da Veselovskij ni prave zadel, ker se v svojem delu »*Iz istorii romana i pověsti, II. Slavjano-romanskij otděl, St. Peterburg 1888.*« torej še pred mojimi razpravami, ni odločil samo za eden prevod »Bove«.

Preiskave, ki so potrebne za take dokaze, so sicer jako mučne in celo nehvaležne, pa dognati jih je treba, ako nam je do tega, da temeljito premotrivo bistvo ruske prevodne literature. Prav iz tega vzroka ne morem izjaviti, ali so nastali drugi prevodi iz poljščine, n. pr. narodnih knjižic o cesarju Oktavijanu, o Meluzini in Mageloni,

nadalje prevodi raznih fabliaux, glum, facetij in apoftegem v Moskvi, ali pa deloma že poprej v zapadni Rusiji. Skrbna razdelitev literarnih proizvodov po pokrajinah je nujno potrebna.

Dolga in težavna je bila torej pot, katero je morala prehoditi večina pripovednih del srednjeveškega slovstva, predno je dospela v Rusijo ter tu v 17. stoletju pospeševala in razširjala »svobodnejše, lažje in bolj poetično berilo«; to je namreč mnenje izbornega poznavalca ruskega slovstva — Buslajeva (v studiji o hudičevskih pravljicah). Dandanes vemo, da se ogromna reforma Petra Velikega ni izvršila na mah; mislim, da sem, dasi kratko, dovolj dokazal, kako se je Rusija že pred njim na duševnem polju silno poevropila. Nič ni značilnejše, nego to, da si je Peter Veliki vse pomagalice za izvršitev cerkvenih reform izbral izmed bogoslovcev po južni Rusiji, ki so od tu s seboj prinesli latinsko-poljsko omiko, in sploh je Peter za višje duhovne dostojanstvenike načeloma imenoval le take Maloruse. Še rostovski nadškof, sv. Dimitrij, ki je bil v začetku 18. stoletja tam na daljnem severovzhodu, je bil prepričan, da treba vsekakor poljščino sprejeti v učni načrt njegove škofijske šole, in istih misli je bil tudi starorusko nadahnjeni, toda dalekogledni Posoškov iz moskovske okolice, ki so mu nadeli priimek ruskega Adama Smitha.

Ti prevodi, ki sem jih tu označil, so bili še v 18. stoletju dušna hrana ruskim kupcem, vojakom in nižjim slojem sploh, kolikor so se zanimali za slovstvo. Seveda poznamo marsikaterega teh del v zapadnoevropskih literaturah več tiskanih izdaj nego v Rusiji rokopisov, toda treba, da se popolnoma zamislimo v srednji vek. Zgodovinarju Kohlu se je še leta 1735. zdelo čudno, da je našel toliko ljudi, ki so po obrtniško kopirali rokopise, in neki pisec »Bove« se je takisto še v minolem stoletju ponašal, da je izvršil že 40 prepisov tega tako priljubljenega dela. Peter Veliki se je pač malo brigal za literarne potrebe svojega naroda; njemu je bilo le do natiska tistih »manufakturnih knjig«, kakor jih je sam imenoval, ruski Francozi pa so mogli polagoma postati le redki izvoljenci. Ruski narod, ki je bil prespal cele kulturne dobe, se je šele po tem okornem prevodnem slovstvu usposobil za višje duševne užitke. In ako bi kdo vprašal, so-li tudi znameniti ruski pisatelji v dotiki s to pripovedno literaturo, tedaj lahko to naravnost in odločno potrdimo. V 18. stoletju sta se sklicevala Kantemir in Deržavin na »Bovo«, Puškin je nameraval obdelati to snov, in celo neka igra dramatika Ostrovskega, ki je bil skoro naš vrstnik, se začenja s čitanjem »Bove«.

Slovstvena zgodovina takih bornih početkov beletristike ne sme ravnodušno prezirati, niti jim ne bode brez uspeha posvečevala svoje pozornosti. To slovstvo, katerega neznatni proizvodi se še dandanes pri Poljaki, Čehih in Slovaki prodajajo na semnjih, bistro pojasnjuje duševno življenje ne samo Rusov, temveč tudi Poljakov, Čehov in Jugoslovanov! In kako hvaležna mora biti primerjevalna slovstvena zgodovina slavistom, ki so n. pr. dokazali, da treba Apolonija Tirskega zasledovati le do Čehov, zakaj k Poljakom in Rusom je prodrla le češka preosnova tega romana! Pokazal pa sem menda tudi ob enem, bolje nego bi bil mogel z najobširnejšimi razpravami, kako si mislim na strogo filološki metodi osnovano slovansko slovstveno zgodovino, a dokazal tudi, da se da sploh o njej govoriti. Slovanski narodi sicer v zgodovinski dobi niti v kulturnem oziru niso nikdar tvorili celote in je tudi ne bodo, pa vendar je bilo med njimi vsekdar toliko in tako živahnih vzajemnih odnošajev, da se pravo spoznavanje njih preteklosti kakor tudi pametna sodba o njih prihodnosti neizmerno razbistri, ako krenemo v slovstveni zgodovini isto pot, ki jo je ubrala primerjevalna slovnica slovanskih jezikov s tem, da prodira še dalje preko Miklošičevih vzporednih slovnice.

Zlasti pa mora biti naloga take univerze, kakršna je dunajska, da brani slavistiko prevelike razcepljenosti in plitvosti, manjše slovanske literature pa prevelike domišljivosti in osamljenosti, ki bi se lahko tedaj pojavila, ako bi znanje velikih kulturnih jezikov sploh nazadovalo. — S to zadačo bi dunajsko vseučilišče vsestransko koristilo.

Bohinjski Savi.

Med temnim skalovjem izviraš,
Šumeča v dolino derviš,
Ko tek svoj umiriš — mladenki
Podobna v daljavo hitiš.

Blešiš med zelenimi hribi,
Obiščeš prijazne vasi,
Šumiš po cvetočih planjavah
V tujino med druge ljudi.

Ko prideš do znancev, izroči
Pozdrav jim iz naših gora,
Kjer bistra na dan ti privreješ,
Kraljica slovenskih voda.

Gorska.

Pod streho.

Spisala Márica.

(Dalje.)

VI.

oza je molče šla po stopnicah in tudi v stanovanju ni rekla Zinki ničesar.

Čutila je, da se ne bi mogla premagati, čutila, da bi jo stresla z vso silo in z vso silo pritislila k zidu, da bi zaječala, ako bi ji odgovorila po svoji navadi impertinentno.

Sklenila pa je, da drugi dan pove roditeljema in njej, da mora biti tega konec.

Pri kosilu ni mogla ničesar jesti; nestrpno je čakala, da odjedo, da bi si ohladila nevoljo.

Ko je že hotela mačeha vstati ter odnesti posodo z mize, je izpregovorila Roza:

»Čujte! nocoj pojdete vi z njo v gledališče, ali pa mora biti doma, ker ji jaz skrijem ključ od vhoda, da ne bode mogla noter.«

»O, le skrij ga, pojdem pa spat k Lojziki ali Marjeti.«

»Kaj pa je bilo?« sta vprašala oče in mačeha hkrati.

»Da veste, Marjeta, Lojzika in ona tretja je ne spremljajo do doma, ampak ona gre z njimi le do njih stanovanja, a potem jo spremljajo trije mladeniči, ki jo suvajo, pehajo ter kričijo z njo po ulicah, in Bog ve, kaj bi bilo še sinoči, ko ne bi bila prišla jaz vmes.«

»Koliko hrupa, ker me je slučajno enkrat tako videla! No, verujte mi, drugekrati so me vselej one spremile prav do doma.«

»Videla sem te, in to mi je dovolj; misliti si morem, da je bilo tako vsaki večer do zdaj.«

Oče si je brisal rdeče solzne oči, mati pa je vila roke in zdihovala: »Ti moj Bog, ti moj Bog!«

»Kaj počenja, ker je slučajno videla, da sem šla enkrat sama z njimi,« je pričela zopet Zinka; »saj ostajaš ti po cele noči zunaj doma ter praviš, da si pri Golobovih ali pri Mihljevih; Bog ve, ali je pa to tudi vselej res.«

»Nesramna stvar!« je siknila Roza med zobmi, in solze so ji stopile v oči od same jeze; šla je za vrata, kjer je visel ključ od vežnih vrat, ga vteknila v žep ter odšla.

»Kaj delaš vendar dekle, povej, kaj delaš?« je kričala mati nad Zinko.

Zinka je pa le z'rajala z ramami, kleknila k skrinji, kjer je imela svojo obleko ter jo je jela molče pregledovati.

Oče je dremal, mačeha pomivala posodo, Zinka pregledovala obleke, Roza je pa stiskala pesti na svoji postelji ter govorila poluglasno:

»Največje gorje na svetu, o Bog, si odločil meni, ker si me postavil med ljudi, ki so tako nepopisno različni od mene.«

Ko je prišla k večerji, ni izpregovorila ni Zinka, ni mačeha z njo niti besedice.

Ko se je mati preoblekla, ji je rekla jezno: »Daj mi ključ!«

Odslej ni Roza več hodila nikamor v onih večerih, ko je morala Zinka peti, ker je bila opazila, da hodi mati z njo.

VII.

»Dimitri Zonta, proslavljeni dramatik v vsej Italiji, bode predstavljal najlepša dramatiška dela, med njimi mnogo novih. Začne s krasnim znanim Sudermannovim delom »Čast«, s katerim je žel slavni dramatik povsod neizmerno slavo.«

Tako so naznanjali lepaki na ogljih, in Roza je bila vsa srečna, da je bil baš ob prvi predstavi v operi počitek, in torej ni bilo treba nadzorovati Zinke.

Burno ploskanje je pozdravljalo umetnika že pri nastopu. Šepetalo se je, da mu zato izkazujejo toliko simpatij, ker je baje Tržačan.

Elegantna zunanost, nepopisno izrazito lice, lepe, velike, črne oči, genijalno počesani lasje . . .

»In vendar kje, kje sem videla vse to pred davnim, davnim časom,« se je povpraševala Roza.

»Ta nasmeh, ti zobje, to kretanje! Da, da, to je on, to je prav on — Pavel, s katerim sta igrala, s katerim sta se sprla tolikokrat. A na naznanilih je Dimitri. Pa saj si je ime lahko izpremenil; to je on, on, prav on. Kako je neki prišel do tolike slave? Oh, ko bi vsaj mogla govoriti z njim; Bog ve, ali bi me spoznal, ali bi se me še spominjal?«

Med tem se je pa vršil na odru za divnim prizorom še divnejši prizor.

Veselje roditeljev, da se je vrnil sin, in kratko veselje sinovo. On ima sestro — lepo sestro — o kateri mu pripovedujeta oče in mati — z lahka, kakor da nič ne bi bilo — da se uči peti, ker plačuje

za-njo grajščakov sin, da se vozi ona s tem gospodičem v mesto . . . da lepi naslanjač je takisto dar njegove roke . . . Dolgo ga ni bilo nazaj, a kakšen propad je po svoji vrnitvi našel med svojci in sabo!

Sestri govori milo na srce; hoče jo odvesti daleč s sabo. Toda ona ga ne razume, nima čuta ni razuma za njegov plemeniti predlog.

Zgodilo se je še hujše. Grajski so zvedeli za razmerje svojega sina, in oče grajščak je prinesel veliko vsoto denarja, da popravi sinov greh, da odkupi sina! Koliko je bilo zato veselja v siromašni hiši, dokler ni ovedel tega — on, sin!

Koliko resnice, koliko bridke resnice v tej igri!

»Če mi je bilo pasti zopet v blato, zakaj ste me kdaj dvignili iz njega!« te besede polaga divni dramatik v usta sinu, ki se je bil vrnil, in ko je izvrstni uprizoritelj te uloge na odru udaril v glasen, pretresujoč jok, se je Roza tudi jokala in si mislila: »Prav za-me je to, prav za-me.«

Dolgo ni mogla zaspiti ono noč. Mislila je o krasnem umotvoru, mislila o njem, o Pavlu, ki je prišel nazaj čez toliko let, prav kakor v igri. Njegovi ljudje pač ne morejo biti drugačni od njenih, ki so tako podobni onima roditeljema na odru.

Ni se motila, bil je res on — njen prijatelj za otroških let, Pavel.

Drugi dan je rekla mačeha očetu:

»Ti, starega Jožeta sin se je vrnil v Trst, po gledaliških igra; a jaz sem mislila, da je davno mrtev.«

»Kaj, Pavel?« je vprašal počasi oče: »po gledaliških igra! Oj, siromak, kakšnega dela se je lotil; pehati se mora za negotovim zaslužkom ter se klatiti po svetu! Ušel je bil menda, ker ga je stari silil delati v kovačnici, ali ga je pa bil sam zapodil; ne vem.«

»Stari Jože je pač lahko vesel svojega sina,« je dejala Roza; »vrnil se je v Trst kot velik, znamenit umetnik, in tudi za denar in življenje mu ni treba skrbeti.«

»Dobro, praviš, da se mu godi; no, pa naj se mu, Bog mu daj!« je rekel oče.

»In še kako dobro! On je izmed prvih igralcev na svetu; ves svet ve zanj.« Neizobraženima roditeljema Roza tega ni mogla drugače povedati nego s preprostimi izrazi, in često, kadar so ji očitali, čemu hodi v gledališče, in kakšen dobiček ima od tega, češ, da trosi samo denar in izgublja noči, jim je odgovarjala, ne hoteč na dolgo in široko razlagati: »Eh, eden prvih igralcev ali igralk na svetu igra ali poje.«

Neizrečeno rada bi bila Roza govorila s svojim nekdanjim tovarišem, toda kako? Vprašala bi ga, kako mu je pri srcu, ko igra Su-

dermannovo »Čast«; povedal bi ji morda, kako je prišel na oder in pa do tolike slave,

Njegov oče je imel nekdanj kovačnico v njih hiši, tam za dvo-riščem, a preselil se je bil drugam, ker ni mogel več delati vzpričo starosti. Bog ve, ali je umetnik posetil kraje, kjer je živel do pet-najstega leta. —

Bolj in bolj je ugajal slavni umetnik, vsakokrat je bilo gledališče bolj polno; osobito ženstvo je bilo vse zaljubljeno vanj. Govorilo se je, da je dobil mnogo nežnih pisem.

Roza ga je nekoč srečala na ulici, ga pogledala, a on se ni ozrl vanjo.

Potekal je obrok njegovih predstav. Ko je prišel neko dopoldne k vajam, mu je dal vratar droben listič.

»Zopet ena občudovalka!« si je mislil, list pa je bil Rozin in se je glasil:

»Po tolikih letih, tolikih doživkih, po tako dolgi odsotnosti od domačega kraja in naposled po tolikih slavnih uspehih težko da se še spominjate nekdanje tovarišice Roze, ki se je igrala z Vami tam v ulicah »Del pane«. Občudovala sem Vas v gledališču in neizrečeno rada bi govorila z Vami. Se-li smem nadejati? Ni-li prevelika moja drznost? Stanujemo še vedno — tam.

Vaša nekdanja tovarišica

Roza.«

»Joj, kako dolgo! Zdi se mi, da je to bilo v drugem življenju... Stanuje še vedno tam, in vendar ni delavka; po listu vidim, da se je dvignila iz blata, ki je obdajalo njo in mene. Bog ve, kako živi! Po-setim jo!«

(Dalje prihodnjič.)

Vzdihljaji.

Da videlo ne bi bilo
Nje rajske podobe oko —
Pogled je ljubezen mi vnel,
Mir srcu je mojemu vzel.

Da bral ne bi bil iz očes
Lepote in sreče nebes —
Ne čutil na srcu srca,
Ne gledal nje prsi snega.

Da nikdar, oh nikdar ne bil
Poljuba z nje ustnic bi pil . . .
Trenotek sladkosti neba —
Zanetil je plamen gorja! —

I. N. Resman.

Frančišek baron Trenk, vodja pandurjev.

Spisal Ivan Steklasa.

(Dalje.)

3. Trenk v svoji domovini.

Meseca velikega travna istega leta je prispel Trenk v Levočo k svojemu staremu očetu, ki je že mislil, da ne bode nikdar več videl svojega sina. Toda le malo časa je ostal tukaj; naveličal se je namreč kmalu mirnega življenja. Zatorej je zapustil zopet očeta ter odšel v Slavonijo, kjer je kupil še dve grajščini: Pakrac in Nuštar.

Vsa ta velika posestva pa so bila silno zapuščena; kajti po vsej Slavoniji so takrat gospodarile razbojniške čete ter zabranjevale vsaki napredek. To so bili žalostni nasledki mnogoletnega turškega gospodstva, ki je izpremenilo to krasno, od Boga v vsakem pogledu blagoslovljeno zemljo v pravo razbojniško torišče. Tukaj se je razvilo tisto hajduštvo, ki je bilo s početka naperjeno le proti turškemu nasilstvu. Ko so pa iz Slavonije pregnali Turke, so napadali ti hajduki tudi domače prebivalce. Sčasoma ni bil varen nihče pred njimi, in hajduki so postali navadni razbojniki.

Nova vlada se je trudila na razne načine, da se to razbojništvo zatre vsaj nekoliko. Da se ubranijo tem razbojnikom, so se zbirali posestniki v obrambne čete, drugi pa so se družili z razbojniki samimi, da bi si le ohranili svojo lastnino. Zato se je večkrat zgodilo, da je poplenila kako posestvo katera druga četa, ker ni vedela, da je gospodar med hajduki.

Tako se Slavonija ni mogla opomoči do blagovitosti; kajti prenehala je bila vsaka trgovina, obrtnost se je zanemarjala, a prosveta se zatirala. Kamor koli je človek pogledal, ni videl nič drugega nego požgane in podrte vasi ter pokončana posestva. Polja so bila neobdelana, vinogradi zapuščeni, pota slaba in nevarna. Prebivalci so bili v vednem strahu in trepetu ter so obupovali v tem žalostnem položaju. Tako grozno je bila propadla ta dežela, katera je nekdanj tako cvetela, da so jo tujci celo nazivali Malo Laško.

Cesarska vlada se je trudila na razne načine, da zatre razbojništvo; toda vsa ta njena strogost ni nič pomagala. Poskusili so na drug način zaceliti to rano. Leta 1736. so poslali z Dunaja preisko-

valen odbor v Požegu. Le-ta je razglasil za vso Slavonijo oproščenje vseh kazni ali amnestijo onim hajdukom, ki pridejo v Požego, položijo orožje ter prisežejo, da bodo v prihodnje živeli mirno in pošteno. V to svrhu so poslali v šume frančiškana Pavunovića naznanjat razbojnikom ta razglas. Pavunoviću se je posrečilo, da je predobil več nego 50 razbojnikov. Takisto je pregovoril frančiškan iz samostana v Našicah 52 hajdukov, da so prisegli vernost, med njimi samega harambašo (vodjo), glasovitega Kostrešo, ki je kasneje lovil sam svoje razbojnike, in pa Čičo. Vsaki izmed spokorjencev je dobil podporo v denarjih, da je mogel pričeti gospodarstvo. — Tako so razbojstva za nekaj časa res prenehala, in cesarski odbor se je povrnil na Dunaj, misleč, da je zdaj Slavonija rešena te hude nadloge. Toda vsi so se hudo prevarili. Komaj so razbojniki zvedeli o odborovem odhodu, pa so se že zopet pokazali ter v kratkem poplavili vso Slavonijo. Poprejšnja nevarnost se je z nova pojavila po vsej deželi. —

Tako je bilo v Slavoniji, ko se je Trenk povrnil na svoja posestva. Njegovi podložniki so ga sprejeli z velikim veseljem ter mu potožili svojo bedo. On jim je pomagal, kjer in kolikor je le mogel; zato so pa Trenka tudi iskreno čislali in ljubili njegovi podložniki in še dandanes se ga spominjajo v Slavoniji ter pripovedujejo mnogo o njegovi dobrotljivosti in skrbljivosti proti podložnikom. Branil jih je tudi pogostoma razbojniških napadov. Prepira z razbojniki po navadi ni sam začel, toda vsaki napad je pogumno odbil. Radi tega je bil večkrat tožen in preganjan od svojih nasprotnikov. Posebno so ga mrzeli Nemci ter vedno prežali nanj.

Trenk se je poleg svojih navadnih opravil prav rad bavil z lovom ter prehodil večkrat svoje velikanske šume, po katerih so se klatili in skrivali razbojniki. Večkrat jih je napadel s svojimi pandurji, posebno one, ki so prihajali blizu Brestovca. Nekdaj jih je kar dvanajst ubil in devet ujel ter je tako očistil celo okolico za nekaj časa. Le trije so mu ubežali, med njimi tudi harambaša Vidak, ki je pobegnil čez Savo v Bosno. Trenk ga je poiskal na njegovem domu, a ko ga ni našel doma, je odpeljal njegovega očeta in mnogo blaga, katero je bil naplenil glasoviti hajduk po Slavoniji. Trenk se je bil že čez Savo prepeljal, ko se oglasi Vidak, rekoč: »Kdo si usoja s cesarske zemlje, iz hiše moje mi odpeljati očeta?« Trenk, ki je spoznal po glasu Vidaka, mu odgovori: »Ako želiš zvedeti, kdo je, pridi čez Savo!« Vidak odvrne, da nima orožja pri sebi, in da zato lahko Trenk pride na bosensko stran, zaklinjaje se, da se mu ne zgodi nič hudega. Neustrašeni Trenk se res prepelje čez Savo, zanašajoč se na svojo

vrlo sabljo, a ko pristopi k Vidaku, opazi, da ima le-ta dva samokresa za pasom. Tedaj stopi hitro tik razbojnika, da ta ne bi mogel upotrebiti orožja. Ko pa seže razbojnik po samokresu, mu ga izbije Trenk z levo roko, z desno pa ga sune s sabljo v prsi, da se kar mrtev zgrudi na zemljo. Trenk mu odseka glavo ter jo odnese za znak zmage. Očeta njegovega pa pusti potem domov čez Savo. — Radi tega čina je bil Trenk kasneje tožen pri sodnji v Oseku.

Nekega dne se je vračal Trenk ves utrujen z lova. Pri bližnjem logarju zasliši petje ter gre tjakaj, da bi videl, kaj to pomeni, in da se malo okreпча. Toda komaj sede k mizi, glej, že pristopita dva orjaška razbojnika. Trenk malo osupne. Ko to eden njiju opazi, nagovori Trenka tako-le: »Trenk, mi nismo storili nič hudega niti tebi, niti tvojim podložnikom, pa vendar nas tako hudo preganjaš. Pa vidi, da mi pošteno mislimo. Mogli bi te kar precej ubiti, toda ne; jej in pij z nama, a potem naj sablje odločijo.« Trenk je jedel in pil z njima, vendar pa ga je skrbelo, kaj bode, ako jih je zunaj kaj več. Snoval pa je načrt, kako naredi s temi in onimi. Nevidoma potegne iz pasa dva samokresa ter ustrelj pod mizo na oba hajduka, prevrne hitro mizo na-nja, skoči v vežo, kjer je stala naslonjena puška enega hajduka, jo zgrabi in ustrelj prvega napadnika. Drugi se spusti za Trenkom, ali tudi tega zadene smrtno s svojim samokresom.

Tako se je rešil iz nevarnosti ter mislil, da bode to njegovo junaško delo oblastim všeč. Toda grdo se je prevaril. Njegov največji sovražnik je bil vojaški sodnik Salzenthal v Oseku. Le-ta predobi generala Guadagnia ter ga pregovori, da Trenka ostro kaznuje, ker je proti vsakemu pravu ubil človeka v tujem cesarstvu. Že drugi dan dobi Trenk poziv, naj pride nemudoma v Osek, sicer se upotrebi sila.

Trenk sklene poiskati pravice na Dunaju, ker je bil prepričan, da mora biti za svoj čin pohvaljen, ne pa kaznovan. Toda ravno takrat se je jako težko prišlo čez deželno mejo, ker je po Slavoniji razgrajala huda kuga. Da ga ne bi sovražniki ujeli, se je umaknil v frančiškanski samostan v Veliko, dokler ne bi poskrbel njegov opravnik na Dunaju, da pride varno čez mejo. Med tem pa je bil že general zapovedal, da pograbijo Trenka v samostanu ter ga odpravijo s stražo v Osek.

Zdaj se ni dalo nič več čakati. Trenk vzame več tisoč goldinarjev, nekoliko konj in vernega pandurja, da ga je vodil po tajnih stezah tja do Karlovca; tu je dobil za denar potni list do Dunaja in je tudi srečno tja prispel.

Ko je to zvedel oseški vojaški sodnik, je javil vse dunajskemu vojaškemu svetu ter ga ob enem zaprosil, naj spazijo Trenka.

Ko pride Trenk na Dunaj, gre najprej k svojemu upravniku, toda redarstvena straža ga je že čakala pri vratih upravnikovega stanovanja. Trenk jo opazi, ona pa njega ne. Hitro se obrne in gre dalje. Kmalu ga doide upravnikov sluga, ki mu sporoči, da so vse njegove stvari dobro opravljene, vendar pa je za sedaj potrebno, da se skrije pred redarstvom. Nato je šel Trenk takoj v jezuviški samostan, a tam ga niso sprejeli, pač pa je našel pribežališče pri kapucinih.

Med tem je njegov upravnik s pomočjo svojih prijateljev izposloval pri dvoru, da mu je bilo dovoljeno na Dunaju živeti. Tudi vse svoje stvari je dobil Trenk.

Potem se je odpravil k princu Karolu Lotarinškemu ter mu razjasnil vse, kako je bilo v Slavoniji. Po posredovanju prinčevem je prišel Trenk tudi pred cesarico Marijo Terezijo, katera mu je obljubila pomoč in obrambo proti njegovim nasprotnikom. In zares so tedanji žalostni politični odnošaji v Avstriji rešili Trenka daljnega zasledovanja njegovih sovražnikov. —

(Dalje prihodnjič.)

Pesem.

Ptička zapevala
V zelenem boru,
Slušala deva jo
Na belem dvoru.

Kaj je povedala,
Kaj je zapela?
Da je tri ptičke že
Ljubčke imela.

»Ej, ej, ti ptičica,
Ptičica zala,
Ne-li, četrtega
Zdaj boš iskala?«

»Bodem iskala ga,
Bodem dobila,
Z njim, kakor z drugimi
Bodem storila.«

Slušala deva jo
In zardela,
Pesmico tako je
Tudi zapela.

Zvonoslav.

Nirvana!

Spisal Radoslav Murnik.

(Konec.)

9.

puščeni rulo so milili svetlobo v luksurijozno opremljenem prostoru. Tiho, hladno, ugodno je bilo tu. V srebrnih košaricah so vonjale zadnje jesenske cvetice; mirno so stale pisane majolike, kraseč stene. V mramorni kamenici, podobni veliki školjki, so plavale zlate ribice. Čakal sem, čakal. —

Ob petih je prišla Ela. Skrbno je zapirala za sabo in zaklepala.

Slišal sem jo hoditi po njeni spalnici. Potem je šla v salon, odprla oknico in sedla h klavirju. Začela je igrati enega onih strastnih Chopinovih valčkov, pa hipoma nehala in zaprla klavir. S kratkimi, hitrimi koraki je prišla v sobo, kjer sem stal na straži.

Stopila je k oknu. Tik mene!

Skoro se me je dotikala! — Slišal sem jo dihati . . . Ako bi bila tačas vedela, kdo stoji tu čisto blizu nje? — Toda ne, slutila ni ničesar! Pozorno je gledala skozi presledke v žaluzijah doli na ulico. —

Odstopila je zopet in šla gledat na uro. Potem je odprla miznico, vzela iz nje ključek in odprla malo omaro. Listkala je v zavitku pisem — menda njegovih!

Z nova je stopila k oknu. Komaj sem se premagoval. —

»Že gre!« je hipoma vzkliknila . . . Kako se ga je veselila! —

Hitro je shranila zavitek v omari, jo zaklenila in mu hitela odpirat. Nepremično je poslušala . . .

Jaz pa sem vzel svoj nož iz žepa in zarezal luknjo v zagrinjalo.

Po stopnicah gori so se čuli lahni koraki. Rahlo je zažvenketala jeklena sablja ob kamenu. Ela je odprla na iztežaj, potegnila prišleca v sobo in hitro zopet obrnila ključ. Lajtnant Waldersdorf je stal nekoliko hladno pred njo . . . Ela ga je burno objela in strastno poljubila. —

Vsa kri, se mi je zdelo, mi je vrela k srcu, ki mi je nehalo za trenotek biti . . . Oblak mi je legel na oči, in, le kakor skozi meglo sem ju gledal. — Zdáj-le daj oba! —

Nastavim revolver . . . merim . . . merim . . .

Roka se mi je tresla, pred očmi se mi je delala tema . . . Roka me je zbolela in mi omahnila. —

Tedaj ga je prijela za roko in ga vedla k divanu.

»Ali je res, da me hočeš zapustiti?« ga je vprašala s tresočim se glasom.

»Moram!«

»Zakaj? . . . Evgen!«

»Saj sem ti že povedal. — Zaročil sem se.«

»Ostani moj!« je prosila. »Ne hodi od mene! — Jaz sem čisto tvoja . . . Zakaj nočeš? — Vsa tvoja . . . Ljubim te! Ali me nočeš tudi ti ljubiti? — Evgen!«

Baron se ni genil. Igral se je nervozno s sabljo . . .

Oklenila se je njegove roke, se mu privila in mu šepetala, pri tikajoč sence čisto k njegovemu licu, k njegovim ustnicam.

»Poslušaj me! — Ti si moje vse! — Saj veš, da sem ti vse žrtvovala . . . Ne najdeš je nobene več, ki bi te bolj ljubila, kakor jaz! Na vsem svetu si ti moja edina misel, moj najslajši sen, moje najmilejše veselje . . . Prelomila sem zakonsko zvestobo — vse za-te! — Toda, prelomila bi jo še enkrat — — Ostani pri meni . . . Tako te bom ljubila, da vse drugo pozabiš! — Kaj bo z menoj, če me zapustiš? — Ah, Evgen!«

Tačas so se slišali koraki po stopnicah. — Oba sta planila pokoncu. Ali nihče ni prišel. Zopet je bilo vse tiho . . .

Ona ga je vprašujoče pogledala in ga zopet potegnila k sebi na divan. Njiju lica so se skoro pritiskala, in njene ustnice so se približale z očarujočo silo njegovim . . .

»Ne smem, Ela! — Bilo bi zoper . . . S kratka — bodiva pametna, ločiva se!«

»Odreci nevesti! — Zaročen si — moj Bog — koliko zarok se je že razdrlo! Piši ji: »Gospodična, odpustite mi! Pozabite me!« — Nočeš? — — Evgen?«

»Zakaj ne bi izpolnil svojih obljub?«

»Ti si hkrati strašno skrupulozen . . . Torej, dobro! — Izvrši, kar si tam obljubil. — Potem se pa vendar lahko vrneš k meni?«

»Ela!«

»Nočeš?«

»Nikakor ne! In to je najin zadnji sestanek!«

»Tvoja zadnja beseda, Evgen?« —

»Zadnja.«

Waldersdorf je vstal in odhajal. Toda ravno pred vrati se je ustavil in obrnil. Videl je Elo klečečo ob divanu in skrivajočo glavo v velikih svilenih blazinah. Krčevito je ihtela od neznosne boli, in njene lepe roke so se strastno stiskale. Dobro sem opazil, kako se ji je sunkoma stresal beli bleščeči tilnik.

Počasi se je vrnil baron k njej, zopet sedel in se sklonil nad njo . . .

»Ela!«

Pogledala ga je. On jo je poljubil . . .

Od njenega žarečega, zmage vajenega bitja je odsevala nepremagljiva moč, diaboliska sila, ki je morala vsakoga vkovati. Govorila ni več . . . Samo gledala ga je, smejoč se, s solzami v očeh — mu ovila roke okolo vratu — mu položila glavo na prsi. —

In ko ga je zopet vprašala: »Ostaneš moj?« — se ni več branil in se ji je, pijan njene lepote, brez pomisleka vdal.

Meni je bilo, kakor da mi lije žareče železo po žilah! Skoro sem omahnil . . . Naslonim se ob zid . . . vzdignem zopet revolver . . . pomerim sredi med zlate huzarske prevoze na hrbtu njegove uniforme . . . oba sta bila komaj pet korakov od mene . . . pritisnem na petelina —

IO.

Tačas se osvobodi lajtnant iz rok moje žene in vpraša nemirno:

»Ali nisi nič slišala?«

»Nič . . . Posla ni nobenega doma —«

»Dobro sem opazil šum.«

»Kdaj pa? Lepo te prosim, Evgen, nikar me ne straši!«

»Res, res — zdelo se mi je, kakor da bi bil kdo potegnil z žrebljem po zidu in ga krušil.«

»Kje pa, Evgen?«

»Za tisto-le gardino!«

Gre in pogleda pri sosednjem oknu . . . Zagrinjala pa, kjer sem tičal jaz skrit, se mu ni zdelo vredno razgrinjati. —

»Nič ni . . . Motil sem se!«

— Toda ni se motil! Ravno predno sem hotel sprožiti, mi je izdrsnil potni kazalec od petelina — hkrati so mi prsti odjenjali, orožje mi je izmuznilo iz roke. Vendar se mi je posrečilo, da sem ujel samokres srečno zopet ob zidu, predno mi je padel na tla . . .

-- Ko se je poslovil, je nekaj časa poslušala. Potem je šla iz sobe.

Tedaj sem stopil tudi jaz izza zagrinjala. Tiho sem odprl vrata v sosednjo sobo. Ves omamljen od tega, kar sem videl in slišal, sem

stal precej dolgo oprt ob pisalni mizi. Nikakor nisem mogel misliti ne ene jasne misli. Mehanično sem vzel vseh šest patronov iz revolverja.

Kar se odpro vrata od koridora in v sobo stopi — ona . . . Ker je bilo temno, me ni videla. Počasi, glavo zamišljeno proti tlom držeč, mi je prihajala nasproti vedno bliže k mizi. Tam si vzame vžigalico. Prižge si svečo. Kar ji pade goreča sveča s svečnikom vred iz rok na tla.

Zagledala je bila mene!

Slaba vest se ji je ob tem nepričakovanem srečanju hipoma vzbudila. Ela se je zgrudila, kakor od bliska zadeta, ob stolu — kolena je niso več držala — že je klečala na preprogi. Strah jo je bilo — mene!

Nepremično sem stal pred njo, gledajoč jo, kakor gleda sodnik zatoženca. Izpregovoril nisem nobene besedice. Ta moj mir, ta moj molk ji je moral biti strašen! — Stol, katerega se je prijela, kakor da bi iskala zavetja za njim, se je tresel. — Naposled je plašno vzdignila glavo in boječe izustila:

»O kako sem se prestrašila!

Nisem se ganil. —

»Nisem se nadejala, da prideš danes . . .«

Jaz, kakor prej. —

Zdaj ji je bilo jasno, da vse vem . . . Tačas zagleda še moj revolver na mizi. — Hipoma skoči — poklekne pred-me — — povzdigne roke — prosi me odpuščanja — — prosi me za življenje — v imenu usmiljenega Boga. — — Ne da bi jo pogledal, naglo odidem . . . Ona je še klečala na tleh.

II.

Šel sem k nožarju in si kupil močno angleško britev. Vi ste jo videli, gospod. Ta-le tukaj v žepu, ta-le je . . .

Potem sem si najel fijakarja in mu velel v Prater. — Zvečer sem šel v opero. Imel sem srečo. Komaj sem pregledal z opernim steklom prvo vrsto nasprotnih lož, sem že zapazil mladega Waldendorfa.

Po drugem aktu sem šel k njemu in ga povabil v fin etablisman. S kraja se mi je branil. Vraga — sem si mislil — menda vendar ne, da bi kaj sumil ali slutil? . . . Govoril sem zadosti mirno in prijazno z njim in ga pregovoril . . .

Naročil sem šampanjca. Zabavala sva se izborno. Nikdar še nisem videl Evgena tako dobre volje. Pil je hitro in mnogo.

»Saj res,« je vzkliknil sredi pogovora o raznoterih stvareh — »vi še ne veste: zaročil sem se! Letošnji manevri so bili usodni za-me.«

»Čestitam. In vaša nevesta, gospod lajtnant?«

»O, to je tako naivno, nedolžno dete . . . In kako resno zna ljubiti ta sveži, na pol razviti otrok! — Njeni poljubi, — ah — kako sramežljivi so! Nepopisno!«

»In vi jo resnično ljubite?«

»Kdo bi takega angeljčka ne imel rad? — Neizrečeno sem srečen z njo! — O — in njena pisma! — Vsa njena nepokvarjena duša mi je odkrita. Ali mi verjamete, da si včasih mislim: Nisi je vreden! — Verjamete?«

»Bežite, bežite, gospod baron! — Povejte mi rajši ime.«

»Slovesne zaroke še ni bilo, veste. Zmenila sva se, da bodeva uživala sladkost tajne ljubezni . . . In kako dražestno igra ona ulogo skrivne ljubice! — Ena njenih prijateljic je bila zaljubljena, skrivaj zaročena, stariši niso privolili: nesrečna ljubezen! — Take »romantike« midva sicer ne moreva doseči. — Igrava se torej skrivalico — vsaj nekaj časa, kakor ona želi. — Sicer pa vam lahko povem —«

Imenoval mi je mlado konteso iz imenitne obitelji.

Postajal je vedno živahnejši in veselejši. Da ni pozabil piti, za to sem skrbel jaz. — Že se mu je začel jezik zapletati . . .

»Kaj bi pa rekli, gospod baron,« sem ga vprašal, »kaj bi dejali, ako bi se morali hipoma ločiti — od svoje ljubice?«

»Haha — kaj! Tisto-le bi zapel, — kako se že pričinja, da . . . to-le:

»»Adijo, pa zdrava ostani!
Podaj mi še enkrat roko!
Pa na-me nikar ne pozabi,
Četudi drug ljubček tvoj bo.««

Smejala sva se, pušila in se živo razgovarjala.

»Škoda te je,« sem si dejal sam pri sebi, »škoda tako čvrstega mladega moža! Ali — jaz moram! — Uboga kontesa! — Nikdar več ga ne boš videla svojega lepega ljubčka!«

Tu je prevrnil lajtnant posodo, v kateri so se hladile šampanjske steklenice. — Imel ga je že pošteno pod streho. Toda — pila sva dalje!

Naposled se mi je zdelo dosti. Evgen ni mogel več govoriti, ne hoditi. Ob mizi mi je zaspal. Peljala sva se v hotel. Dva natakarja sta ga vlekla po stopnicah gori . . .

Najel sem dve sobi, drugo tik druge. Slugama sem velel, naj naju ne bude prej kakor opoldne, in da ni treba nikogar k nama. Položila sta ga na posteljo. Odslovil sem ju.

Potem sem slekel najprvo njega, potem sebe in oblekel — njegovo uniformo. Dolgo, dolgo sem gledal ta lepi mladi moški obraz, ki je . . . ki je dobil pred kratkim toliko strastnih poljubov od moje žene! — »Zadnjikrat!« sem zakričal nehotoma. —

»Umoriti ga nameravaš?« se vprašam, »njega, ki se ne more braniti?! — Toda — ali ni delal tudi on proti meni iz zasede? — Ali ni torej orožje enako? — —«

In zdaj vzamem britev — — mu nagnem glavo nazaj, mu napnem vrat — — — sam Satan je brusil ostrino — lajtnant se ne gane — spi — — močno sope — pritisnem nož na kožo — — potegnem! — In zašumelo in zabrizgalo je — — rdeče po posteljnem perilu — rdeče po zidu — rdeče po stropu . . . Njegova kri! — Odskočim — on odpre oči — — — ta pogled, ta pogled umirajočega — — — nikdar ga ne pozabim! — Postelja škriplje — telo se mu vije v silnih krčih — grgra — — umira — — — sunki pojemajo — ne diha več — miruje. — —

Še dve zarezni . . . Izvršeno! Nirvana!

Urno si slečem njegovo uniformo, ki je bila od krvi čez in čez hudo premočena, zlasti na desnem rokavu in na prsih. Potem se umijem in si oblečem svoje stvari.

Vse se je zgodilo tako hitro, tako tiho, da ni nihče nič slišal.

Ogledam se skrbno v ogledalu, zaklenem obe sobi, vzamem ključče in grem. Živa duša ni opazila, da nosim s sabo nekaj v papir zavitega.

12.

Doma si sezujem črevlje in grem po prstih v spalnico svoje žene.

Ela je spala. Bleda svetloba nočne svetilke je obsevala nje obraz. Postojim, počakam . . . Slišal sem, kako je vzdihnila v sanjah . . . Zdaj pa zdaj so se ji stresle roke do ramen. Postajala je čim dalje nemirnejša. Bržkone je čutila mojo prisotnost. Vzdignila je roke, kakor bi se hotela braniti nečemu strašnemu. Tačas je izpregledala. Prestrašena je planila kvišku.

»Ti?« — je izpregovorila plašno. Oprla se je na desni komolec, levica ji je drhtala pred prsmi.

»Ti si prišel, da me umoriš . . . Ah!«

»Narediva kratko! — Danes popoldne sem se preveril, da imaš vendar veselje igrati Romejevo Julijo. Glavna stvar je le, da imaš pravega soigralca! Vse sem slišal in videl. Prelomila si mi zakonsko zvestobo! — Še več! — Zavedla si poleg tega moža, ki je dal svojo besedo nedolžnemu dekletu, vzela nevesti ženina! Zakaj ti si ga z vsemi

umetnostmi ženske koketnosti prisilila, da je prelomil svojemu dekletu obljubo . . . Ela! Maščevalec obema sem — jaz! Obema, nesrečni nevesti in sebi, prešestnica!»

»Ti hočeš pozvati Waldersdorfa na dvoboj? In —«

»Ne —«

»Ali mene, moj Bog — kaj boš z menoj — —?«

»Niti lasu ti ne skrivim. — Ali, povem ti, moja osveta je strašna!« Vzdignila je glavo in si popravila lase, ki so se ji razpustili po obrazu.

»Ljuba Ela, ločiva se! Še danes pojdem odtod. Ti lahko ostaneš, ako te je volja in veselje.«

Globoko se je oddahnila . . .

»Toda,« dostavil sem takoj, »predno se poslovim od tebe, ti moram še nekaj razodeti . . . Teh trenutkov, kateri nama zdaj pridejo, se moraš vse svoje življenje spominjati! In spomina teh trenutkov te ne reši nobena milost, nobena pokora, nobena molitev! Ti boš dalje živela nego jaz . . . ali vesela svojega življenja ne boš nikdar več! Zakaj do smrti, do groba ti bo žgal dušo ta prizor —«

Vzamem zavitek, razvijem papir — —

»Tu ga poljubuj!«

In v naročje ji vržem — njegovo glavo. Ha! Ha! Ha! Lepo, lepo. Ha! Ha! Ha!

Obledela je in omedlela . . . Satansko veselje, divje, razkošno zadovoljstvo mi je prešinjalo vse žile kakor živ ogenj!

Ha! Ha! Ha!

13.

In — — — in zdaj sem tukaj!« —

Čudni pripovedovalec je končal svojo fantastično povest — ako hočete, jo lahko imenujete tudi »barokno« — in planil zopet kvišku.

Ustopil se je pred modroslovca, pripognil zgornje telo močno naprej in molče, z groznim izrazom gledal zavzetemu poslušalcu naravnost v obraz. Na širokem, nagubančenem čelu so mu stale goste kaplje znoja. V črnih, motno zaplavljenih očeh pa so se kradoma vnamali in hitro ugasovali preteči bliski.

»In čemu sem tukaj? — — Toda, štejmo! Ha! Ha! Ha! Štejmo! Računajmo!«

In broječ na prste je divje kričal:

»Takoj vam presekam gordijski voz. Vidite: $x + y = 0$. Ljubzen? Nič! — Sreča v obitelji? Nič! — Zakonska zvestoba? Nič! — Slava? Nič! — Čast, nesmrtnost? Nič! — Vse naše življenje, ves

naš neumni globus — nič, nič, nič! Slava ničli! Nirvana! Ha! Ha! Ha! Nirvana!

Tedaj potegne brítev iz žepa — in bliskoma si potegne z ostrino preko vratu. Omahne, se lovi z rokami po zraku in se zgrudi in pade trdo na tla. —

— Sodna preiskava je dognala, da umobolni samomorilec, bivši oficir, ni imel ne sestre, ne žene, ne otrok.

Pač pa so našli v njegovem stanovanju vse polno — knjig norveških, francoskih in seveda tudi nemških modernih pisateljev.

Kaj čuda, da je revež ob takih pretiranih »umotvorih« polagoma pamet izgubil pa postal pravi Don Quijote našega časa in si naposled izmislil tako-le krvavo povest! Nad svojo pisalno mizo, na veliki deski in po vseh stenah je imel zapisano z lapidarnimi črkami svojo bolno devizo: Slava ničli! Nirvana!

La bella Gina.

Spisal Miljutin Zarnik.

V stal sem ob sedmih zjutraj; mrazilo me je, ko sem lezel iz postelje. Pa kaj se hoče, učiti se je bilo treba za prvi teoretikum; ob osmih je bil kurz pri profesorju K. Oblekel sem se, popil gorko mleko ter odšel. — V oktobru je bilo; zoprno vreme, oblaki, zamolkli kakor stare, prašne pajčevine, so me spravili v slabo voljo.

Spotoma sem moral mimo fotografske izložbe. Že od daleč sem se je bal, ker sem vedel, da bodo iz nje banalno zijali obrazi, ki že pol leta vsaki dan nepremično, neizprosno na-me strme: huzarski nadporočnik s psom, nekaj mladih deklet, dvoje zaročenih parov, operni pevec X. kot Lohengrin, dva brata aristokrata z izrazom, kakor bi jima vse smrdelo, v sredi pa velika rodbinska slika. To me je vselej tako ujezilo, da sem se že hotel to pot izgubiti v drugo ulico. Pa sem vendar vztrajal; pač pa sem sklenil, da ne pogledam tja.

Toda čim bliže sem bil, tem nervoznejši sem postajal, in res! — ko sem stopil vstric fotografij, sem moral glavo obrniti na desno, naravnost v izložbo!

Najraje bi se bil klofutnil.

Ali glej — fotografije so bile nove! — Od veselja sem zažvižgal. Obstal sem ter začel novince s pokroviteljskim obrazom ogledovati. Seveda: zopet dekleta, zaročenci, oficirji in operni pevci. Toda prav spodaj v levem kotu, tam! — da, kaj je bilo tam?

Mlada gospa, dekoletirana; obleka na prsih zarobljena s kožuhovino; lepa mlada žena francoskoitalijanskega tipa, črnih las, črnih obrvi — v sredi skoro preveč kvišku zaokroženih — črnih velikih oči z mokrotnim bleskom in dolgimi trepalnicami, ki so obrazu podajale navzlic njejovi živahnosti nekaj sanjavo-lenega. Južna strast združena z južno lenobo. Obraz je bil lepo ovalen.

Kdo neki je? — Deset minut sem strmел vanjo ter skoro zamudil kurz.

Nazaj grede sem jo zopet ogledoval ter šele odšel, ko sem videl, da me opazuje človek v prodajalnci onkrāj ceste. In od tega dne sem raje hodil k predavanju; lepi fotografiji sem vselej želel dobro jutro in dober dan. Da, napravil sem iz te malenkosti cel kultus; saj lepi ženi na ljubo sem bil še vselej pripravljen za neumnosti.

Po tem bi marsikdo sodil, da sem se v podobo zaljubil kakor histerska devica. In vendar ne. Imela pa je ta dama za-me silno privlačno moč, kakor da bi bil že kdaj z njo govoril, dasi ni bilo mogoče. Kdo neki je bila?

* * *

V nedeljo dopoldne po zimi je bilo.

Solnce je žarelo kakor kos opala skozi mlečnato meglo, in ivje se je obletavalo raz veje divjih kostanjev na promenadi. Mrgolelo je elegantnega ljudstva, in godba bosenskega polka je svirala s svojimi prehreščečimi bombardoni prve akorde Mendelssohnove ouverture »Ruy Blas« — gotovo že petič to zimo.

Po sobotnem »krokanju« sem bil ravno šele vstal; oči so me pekle, in občutek zavrženosti me je obhajal.

Brez namena sem korakal enakomerno po drevoredu in gledal z zavidnim gnevom na vesele obraze dijakov in oficirjev, ki so dvorili dekletom. — Med osebami, prerivajočimi se po promenadi navzdol, se pokaže kosček bledovijoličastega krila in se zopet skrije. Pa se zopet pokaže. Ta mehka barva mi je dobro dela, in začela me je zanimati nositeljica tiste obleke. Stopil sem hitreje ter s »pardon!« na desno in levo kmalu prišel blizu. Šel sem mimo, se kakih trideset korakov dalje ustavil ob drevesu in tako v miru pričakoval bližajočo

se rešitev svoje radovednosti. — Sedaj se prikaže iz množice; spoznal sem jo, in prešinilo me je. Bila je dama s fotografije.

Počasi je prihajala ob roki soprogovi. Iznad temnorjavega kožuha mantilje je gledal nje krasni južni obraz, stokrat lepši nego na podobi. Črni lasje, počesani »à la Botticelli«, so napravljali obličje bledejše, nego je bilo v resnici. Nos ni bil nikakor klasičen, ampak nekoliko prifrknjen, toda fin. In pa oči! Dve temni baklji. Prava sfinga! — Čutila je moj pogled ter ga mirno vzdržala. Nagnila je glavo malo nazaj in na levo, zastrla trepalnice na pol ter me pogledala. Okolo zaprtih ustnic je nastala milostno-ironska poteza.

Razumel sem; bila je navajena, da ji je ves moški svet klical: »Moj Bog, kako si ti lepa!« In ona je zmagovito ter leno rekala samo: »Vem, vem.« — Pod vplivom njenih oči se mi je zmotilo kakor petnajstletnemu mladeniču, in hkrati sem začutil težo celega telesa v kolenih.

V nekoliko razdaljini sem stopil za dvojico. Opazoval sem nje hojo, njene odzdrave, njeno kretanje. Bila je nekaj zajetnejša, nego sem si jo jaz umišljal; pa nikakor ne rejena. Nesimpatična mi je bila le misel, da utegne postati v desetih letih okrogla matrona. Njena starost? Morda devetnajst, morda triindvajset let. — Vsekakor je bila krasna in elegantna. Kadar je znancu prijazno odzdravila, vsaki se je še pol minute smehljaj in se vsaj dvakrat obrnil za njo.

Tudi soprog je bil lep mož, svetlorjavih las, s francosko zašiljeno brado, novim cilindrom in kožuhom. Pri vsaki stopinji se mu je poznal gentleman.

Lep mož in še lepša žena.

* * *

Kmalu sem jo zopet videl. Na svetih treh kraljev dan je bilo.

Veliki zvon me je bil zbudil, in pol oblečen sem stal pri oknu ter gledal doli na trg, sredi katerega stoji veličastna gotiška cerkev, obdana z nasadi. Gledal sem na človeštvo, ki je vrelo od maše. In zdajci zagledam znano bledovijoličasto krilo. — Bila je sama, toda mož jo je že čakal na oglu trga ter ji počasi, z nasmehom šel naproti. Tudi ona se je nasmehnila ter pokazala zobe, močne in bele.

Hitro za njo!

Oblačil sem se, da so se mi gumbi trgali in se trkljali v kot. Ves vroč sem hitel za njima ter ju utrujenih pluć došel že daleč konec ceste. In veselil sem se, ko sem čul njen glas, alt, mehak kakor temnordeč pliš. — Čuteč, da je nekdo zadaj, se je obrnila ter mi s

sfinškimi očmi pogledala skozi dušo. Zopet je zaigrala na zaprtih ustnicah milostna ironija — in jaz sem se čutil zasačenega.

* * *

Bilo je na elitnem plesu, četrte ure pred začetkom. V dvorani in po garderobah se je trlo gostov. S težavo sem oddal plašč ter dobil številko. Potem sem obstal sredi mladih ljudi pred dvorano ter gledal dohajajoče dame in dostojanstvenike. Sluge v livreh so nemo stali doli ob stopnicah, člani plesnega odbora so se priklanjali na vse strani ter vodili ženstvo v dvorano.

Čez nekaj časa se začujejo viteški zvoki tretje Chopinove poloneze. Za trenotek je pri vratih nastala gneča, potem sem bil notri ter se naglo izgubil v sredo plesišča. Tam je bil že precejšnji »otok« gospodov.

Vse skupaj je obdajala svečana poezija šele začetega plesa, ki dela vsakega moža elegantnejšega, vsako ženo lepšo, nego je res.

Med glavami pred mano stoječih gospodov sem si poiskal prost razgled na patronese, katere so vodili za to določeni gospodje. Bliškalo se je butonov in diademov; aristokratke, ne več mlade, z distingiranimi obrazi in prikupljivimi očmi so tiho in mirno korakale mimo gledalcev, sedaj pa sedaj poluglasno šepetajoč kako opazko proti svojemu kavalirju. Tudi vsakdanjih obrazov ni manjkalo, in tudi takih ne, ki so izražali: »Jaz sem kot patronesa dala odboru petsto gol-dinarjev, druge pa so dale vsaj pol manj.« — Prihajali so že poslednji pari. Kar utihnejo pomenki gospodov pred menoj, vse glave se nagnejo naprej in mali ljudje stopijo na prste, da bi bolje videli. V predzadnjem paru je prihajala »moja« gospa, gospa s fotografije!

Globoko izrezana obleka je bila iz nilskozelene svile. Lepa kakor boginja, je v desnici držala kito, ki jo ji poklonil odbor. V njem so bile velike rože »conte de Paris«. Oči so se ji lesketale v zavesti krasote svoje, lesketale se rosno — dve črni jezeri.

Ko se je par oddaljeval, so se vse glave obračale za njim, kakor bi jih vlekel na vrvici, in usul se je dež občudujočih opazk — pa tudi marsikak cinizem je bil vmes; kakor so že moški. Zagledal sem znanega častnika poleg sebe: »Gospod stotnik, kdo vendar pa je ta patronesa?«

»To je mlada L.« Imenoval je ime silo, bogatega velikega industrijca.

»To je gospa L.?! — Kako pa se je prej pisala?«

»N — ne vem ravno; mislim, da je Tržačanka.«

Torej taka magnatinja!! — Stopil sem na drugo stran »otoka«, prav na rob sem se preril, ter znova pričakoval prihod predzadnjega para. To sem med polonezo še dvakrat ponovil. Zapazila je moje početje ter me natanko pogledala. — Ta večer šele sem pravzaprav videl celo malomarno gracijo njene hoje — korak, kakršen rabi dobrim predstavljalkam Margerite Gauthierjeve ali pa Sudermannove Magde. Zaslužila bi bila Afroditin tempelj z napisom: »Dolce far niente«. Kadar se je zamislila, se ji je prikazal okolo oči vselej tisti zaspanosanjavi in vendar tako strastni izraz, katerega sem že poznal s fotografije.

In kako polt je imela, kako enakomerno bleda na obrazu, vratu in prsih, kakor rožnatorumenkasta svila, čez katero je legla tanka bela slana. Zavidal sem električno luč, ki se je smela ulivati in legati čez vso to krasoto.

Dobro, da nisem bil še oddan za nobeno turo, ker hipoma se mi ni več ljubilo, da bi zaplesal. Poiskal sem si naslanjač v zimskem vrtu za dvorano; med palmami sedeč, sem gledal, kako zlate ribice počasi plavajo po steklenem vodometu, ter premišljeval — —

Torej Tržačanka — —

Polagoma so mi stopali pred dušo dnevi, katere sem prebil v Trstu, in ki spadajo k mojim najlepšim spominom. — Kot šestošolec sem dobil v rojstnem mestu nezadostno izpričevalo ter po vrhu dobil tih »consilium abeundi«, ker sem javno kadil in profesorjem »nazaj« govoril. Šel sem torej v Trst k omoženi sestri. Ponavljal sem šesto in dovršil sedmo šolo tamkaj. Morje, južni zrak, prosto gibanje brez strahu pred inkvizicijo šolskih postav — to mi je hitro omililo jadransko luko. — Spomnil sem se dalje tistih solčnih dnevov, ko se je vse lesketalo in je v meni zmagalo hrepenenje po naravi, da nisem šel v šolo, ampak ven iz mesta, tja, kjer sem se nadejal, da zadovoljim svoji botaniški strasti. Kolikokrat sem jo mahal v razvpite Zaule, kjer ob močvirjih rasto krasne, tuje orhideje, in kjer prideš med starimi salinami po nasipih daleč v morje ter gledaš v čisto, globoko vodo; na dnu je vse polno velikih anemon, tuličarjev in morskih zvezd, rdečih, pomarančastih, višnjevih, rjavih živali; nad njimi se dviga včasih truma ohlapnih morskih klobukov. — Potem zopet pogled na obzorje, kjer se nad gladino trese razgreti zrak in dim parobroda riše sajasto kačo v sinje nebo. —

In v tem milieuju, ki človeku prigovarja, naj uživa, se je ona rodila, je vzrasla. —

In nikdar je nisem videl na korzu, nikdar na molu San Karlo. —

Kako hvaležen sem ji bil, da je Tržačanka; koliko bliže sem se ji čutil. — Ali sem bil že hudo zaljubljen? Ne vem. Razburjala me je brez sentimentalnosti.

— Kaj, ko bi se ji dal predstaviti in plesal z njo!! Že najdem skupnega znanca v ta namen!

Podvival sem se v dvorano. Najprvo me je bleščila močna razsvetljava. — Ko sem se navadil, sem zagledal tudi takoj nilskozeleno krilo. Upadlo mi je pa tudi vse upanje: Sedela je na estradi za patronese, ob njeni levici vladna ekscelencija, majhen mož z veliko plešo in pametnimi očmi; ob njeni desnici druga ekscelencija, višji general; na prsih so se mu bliskali redovi, in nad ušesi so mu štrleli osiveli »šestaki« v c. in kr. fizijognomijo. Za njenim stolom pa je stal polomljen grof z umetnimi zobmi in barvanimi brki ter zrl skozi monokel kakor »faven« na nje prsi, ramena, vrat in pleča.

In ona?

Oči so se ji svetile, ker je videla, kako se najvišje glavine tepo za njeno naklonjenost. Nevoščljivo so jo gledale druge patronese, manj lepe in z navadnejšimi oboževalci. In to ji je neizmerno dobro delo. Poznalo se ji je pri vsaki besedi, pri vsakem pogledu.

Neskončno slabe volje sem odšel domov.

* * *

Od tistega časa sem postal simbolist, bledovijoličast in nilskozelen.

Kupil sem si »vera violetta« ter parfumiral vse, kar mi je ravno prišlo pod roko. Zvečer pa sem pil zelenega vruga — absint. In potem sem snival zelenkastovijoličaste sanje, mehke kakor barva podleskov v jesenski noči, in žive kakor blesk akvamarina v jutranjem solncu. Drugi dan pa sem imel navadno po dva mačka, fizičnega in moralnega. Vstajal sem ob treh popoldne in še kasneje.

Tako torej sem živel.

Po izprehodih sem vedno prežal, če bi kje zagledal gospo L. — Nekoč me sreča kolega Pesante, Tržačan, ter me mimogrede poprosi ognja. Signor Pesante je hud iredentovec, sicer pa dobra duša. Zato sem ga vprašal, če pozna gospo L., in iz kake rodovine da je.

»O, seveda jo poznam, prav dobro«, mi je hitel praviti v slabi nemščini. »La bellissima Gina« je hči nekega umetnika, slikarja ali kiparja. Oče je otroke fino vzgojil; Gina govori štiri jezike in je jako muzikalna. Toda dote ni dobila nič, ker je oče svoj lepi zaslužek sprti potrošil. Rodbina je pravzaprav iz Marseilla. Končno je še

pripomnil, da je nje mama bila jako lepa, pa zelo nezvesta žena. Zato da se cela žlahta L.-ova radi nove sorodnice boji. —

Kaj sem hkrati vse vedel!

Kako prijetno doni ime Gina. Gina, bella Gina — — kakor bi me božal z žametom zadaj po vratu.

Vse italijanske kanzonete, kolikor sem jih še vedel, sem popeval na besede »Gina, bella Gina —«

Predstavljal sem si jo večkrat v narodni noši italijanski, s tamburinom in velikimi zlatimi obroči kot uhani, ležečo s poluzaprtimi očmi v senci pinij in cipres, s trto ovitih. Okrog stoje stari hermi. — Drugikrat sem si zopet mislil, s kakim razkošjem bi jo človek obdal. Podaril bi ji še lepšo kočijo s pnevmatičnimi kolesi, nego jo že itak ima, vpregel bi šest črnih arabskih žrebcev z zlatimi podkovami, njo pa bi oblekel v črn pliš, posut s črnimi biseri.

Tako sem mislil in pil absint. —

Črez dva tedna sem se pa vendar začel povpraševati, kam me popelje vsa ta neumnost! Ali naj mi neznanka postane to, kar imenuje Francoz »la femme fatale«, ženski vampir? — Začel sem si jo iz glave izbijati, hodil zopet k predavanjem, katera sem bil zanemaril, in ponočeval nisem nič več. Prišle so tudi druge neprilike vsakdanjega življenja, in tako sem zopet postal normalen.

To je bilo konec januarja.

* * *

Potem sem se odpeljal domov na počitnice, s katerimi se o Božiču nisem bil okoristil, in črez štirinajst dni sem se vrnil zopet čvrst in pameten.

* * *

Koledar, največji vseh filistrov, je kazal pedantovsko šele zadnjo tretjino februarja. V resnici pa je bila že pomlad.

Dolgi drevored, ki se vleče kot meja med mestnimi nasadi in med cesto na Gl.-ju je bil nenavadno poln šetalcev. Najstarejši generali in drugi penzionisti so diabetično stopicali gori in doli ter krmili ščinkovce in kose, si so se s smešno resnimi izrazi ustavljali tik njih; otroci so vriskali, gledajoč mopse in jazbečarje, dreveče se po parku v družbi velikanskega, pa še otročjega novofundlandca; mlade matere so se ustavljale poleg vozičkov, v katerih je spala deca, ter srečno, tiho zrle v svet. Še redarji in kondukterji tramvajskih voz, ki so včasih prihajali ob drevoredu, so bili veselejših obrazov nego po navadi.

Bil je pa tudi ta dan izmed tistih predpomladnih dni, ko bi človek najrajše zavriskal in hkrati se zjokal, vsakega nekaj. Sneg je ležal le še v sencah med grmovjem; zemlja po drevoredih, še ne čisto izsušena, je bila zamolklorjave barve, prožna kot kavčuk, pa brez blata. Golo, rdečkasto vršičevje po drevju je štrlelo v čisto nebo ter napravljalo po tleh zmedene, višnjeve sence, mrežam podobne.

Z nasadov je mlačen vetrič prinašal duh, vonjajoč po sveži zemlji, in vsaki pihljaj je ljudem širil prsi in srce kakor poljub božji.

Rumonkasto pročelje hiš onkraj ceste se je bleščalo v solncu, da nisi mogel vanje pogledati; v stranskih ulicah, ki so bile čez dan bolj v senci, pa je bila zemlja po sredi še mokra ter ob enem s šipami mnogobrojnih oken zrcalila modrino nebes. Odtod je včasih zapihalo tudi hladnejše.

Prihajal sem od obeda. Vreme, ki na-me neizmerno vpliva, me je bilo danes pripravilo v tisto razpoložitev, katero med prijatelji imenujemo *«marche trionphale»*.

Zrak me je bil prevzel. Z odpetim plaščem sem korakal po drevoredu, gledal drevesne popke, sveteče se, kakor da bi bili lakirani, in poslušal ščinkovce, kako si zbijajo konkurencu v petju. — Veter mi je zanašal glasove oddaljene lajne na uho, in postal sem sentimentalen. — —

In zagledal sem dvajset korakov pred seboj damo v rjavi obleki, hodečo v isti smeri, kakor jaz. Spoznal sem jo po hoji. Gina, bella Gina!

Kako mi je začelo srce hkrati biti; v grlu me je davilo, da sem komaj dihal, in čeljust se mi je začela mrzlično tresti. — Na to srečanje nisem mislil; zdaj, v tej pomladni simfoniji — pa še ona!

Odmeril sem korak tako, da ji nisem prišel preblizu.

Ob deblu je slonelo žalostno, bolešno dekletce z rdečim noskom ter prodajalo vijolice. Stopila je tja ter kupila šopek. Plačala je gotovo preveč, ker se je otrok tako spoštljivo zahvaljeval. Tudi jaz sem si jih hotel kupiti. — Gina pa je prav počasi šla dalje ter si cvetice pritrjevala za pas. Pri tem pa sta ji padla dva cveta na tla. Komaj sem to zagledal, sem vrgel pripravljeno desetico strmeči deklici na plošček, sam pa sem skočil tja po izgubljeni vijolici. Gospa L. je to opazila; smehljaje se je šetala dalje.

Ko sem pa pobiral cvetici, me je obšla mahoma nekaka slutnja: Ali ni to že vse nekdanj bilo? Ali tega nisi že doživel?! — tako mi je šinilo po glavi.

Ali čudo!

Ta občutek ni zopet hitro prešel, kakor sicer, ampak osvajal me je vedno bolj in bolj; bolj in bolj — —

Ali sanjam? Ali sem umrl? Kaj mi je? — —

Hipoma, kakor nadnaravno razodetje, se mi zablisne: »Saj si to doživel, res doživel! Z Gino, s to-le Gino — — v Trstu — — o, koliko let je že!»

Hvala Bogu, uganika teh temnih oči je bila rešena!

Pa kako, da šele zdaj? Sem li tako pozabljiv?

Nikakor ne! Dobro sem se spominjal tržaških doživkov, toda nekateri so mi bili z leti bolj obledeli, ker sem se le malokdaj z njimi bavil, in pa — kako naj bi bil mislil, da najdem nekdanje šolsko dekletko kot soprogo bogataševo v tujem mestu, kako uganil, da je ta dama tista razposajena, črnooka institutka.

Sfinga je bila ugnana! — —

Ko sem bil pri sestri v Trstu, smo stanovali nasproti italijanskega ženskega liceja. Z mano je stanoval sošolec Ernest. In midva sva imela svojo zabavo z mladimi Italijankami onkraj ceste.

Metala sva jim poljubke z roko, in one so nam jih včasih vračale s smehom, včasih pa zavračale z roganjem in še s hujšim orožjem. Med dekletki mi je bilo posebno eno ugajalo; črna je bila, navadno zmršnenih las in hudo razposajena. In ravno poprej-le mi je spomin hkrati, skoro brutalno zavpil, da je tisto petnajstletno dekletko bilo sedanja gospa L., la bella Gina!

Kako sem se je sedaj natanko spominjal, kako sem jo v tem hipcu v vsaki njeni gesti spoznal. —

Tedaj sem se bil polagoma zaveril v mlado razposajenko, prijatelj Ernest pa tudi na pol. Vselej opoldne, ko so vrele dekleta iz šole, sem stal na vegastem balkonu ter čakal, da sem jo videl. Zaman me je nevoljna sestra po večkrat klicala k obedu; rajše sem jedel mrzlo juho, kakor pa da bi bil zamudil črnooko krasotico.

Spomnil sem se, kako sva neki večer ob času, ko prižigajo po cestah plin, zapazila črnolasko, ki je bila z drugimi sošolkami v liceju pri oknu. Stanovala ni v zavodu, pa tisti večer so imele neko slavnost.

Imeli smo prosojen zastor pri oknu. In v glavo mi je šinila misel, da napravimo mladi gospodični na čast naglo transparent.

Toda naglo!

Uboge latinske in grške preparacije; vsem sva z Ernestom potrgala peroti — to se pravi platnice — ter iz njih izrezala velike črke. Pripela sva jih na zastor tako, da je bila prava stran berila proti cesti. Potem sva prižgala petrolejko, plamen pustila tako majhen, da

je ravno še gorel; o pravem trenutku pa, ko so bile ravno vsa dekleta pri oknu, ga je privil Ernest, da bi se bil skoro cilindar razpočil. Na svetlem zastoru se je prikazal črni napis: »IO T'ADORO BELLA MORETTA«.

Čvrtenje v liceju je hipoma utihnilo; kakor okamenele so stale mladenke pri oknu.

Da bi se pa prepričal o kakovosti najine razsvetljave, sem poprosil Ernesta, naj še nekaj časa drži svetilko, sam pa sem vzel klobuk ter tekkel na cesto. Napis se je videl izvrstno; ljudje so se spodaj zvedavo ustavljali in, spoznavši pomen demonstracije, smeje se odhajali.

Zdaj so pa licejanke zagledale mene. Kakor iz enega grla so zagnale vrišč in smeh ter kričale: »Bravo, cavaliere serviente, bravissimo!«

Med tem, ko so mi kazale osle, sem osramočen zbežal v hišo. Te kače!

Mnogo dni si nisem upal na balkon.

Nekoč — bil je ravno tak mil predpomladni dan, kakor sedaj, ko sem srečal gospo L. — me je obšlo veselje, da sem šel iz mesta. Počakal sem, da je odbilo osem, ker sem se bal, da ne bi srečal profesorjev. Slaba vest mi ni dopuščala, da bi šel po obljudenih ulicah, zato sem jo krenil skozi Staro mesto.

Bilo je kakih deset minut čez osem, ko sem se znašel v ulici »dei bastioni«. Kar mi prisope nasproti črnolaska, s knjigami pod pazduho. Zamudila je seveda šolo, kakor navadno. Lasje so se ji hoteli razplesti, in od naglice je bila vsa rdeča. Zagledavši mene, je še bolj zardela, in težko ji je bilo priti mimo.

Črna nogovica ji je zdrknila dol na čreveljček.

Vzpričo njene zmedenosti sem se tem bolj čutil zmagovalca ter mirno rekel po italijanski: »Oprostite, gospodična, nogavica vam je zlezla dol.« Ona pa je dejala, smeje se in vendar skoro s solzami v očeh: »Vem, pa ne utegnem!«

Ali vkljub temu se je ustavila in v zadregi gledala, kam naj bi odložila knjige. Hitro sem priskočil in ji jih odvezel. Stopila je v bližnjo vežo, da si popravi nogavico. Stal sem poleg ter jo gledal. Ko je bila gotova, vzravnila se je pokoncu, si porinila lase z razburjenega obraza, me ježno pogledala — ter mi s kraljevim ponosom pomolila roko, da jo poljubim. Prsti so ji bili polni tinte. Pa kako goreče sem jih poljubil!

Ob enem mi je iztrgala knjige in — izginila je.

Stal sem v veži in nisem vedel, ali je bilo res. Pa je že moralo biti, kajti na tleh sem zagledal majhen glavniček, ki ji je bil padel iz las. Pobral sem ga. Bil je še mlačen ter vonjal po njenih laseh; po laseh mladega dekletal. Tedaj sem pač storil to, kar bi bil storil vsaki mladenič na mojem mestu: poljuboval sem ga kakor norec in ga potem dobro spravil. —

Preselil sem se. Nič več nisem videl črnooke institutke. — —

* * *

Vse to se mi je zdaj vrtelo in vrvelo po glavi, da sem bil od razburjenosti in veselja kar pijan. Ko sem pobiral vijolici, sem se spomnil pobranega glavnika, in iz te točke se mi je razvila dolga kita spominov, lepih spominov!

Gospa Gina pa je polagoma stopala pred menoj.

Nekaj me je kar rinilo tja naprej, češ, moraš ji povedati! V prihodnjem trenutku pa zopet: »Tepec, bodi vendar pameten; čemu boš tujo damo nadlegoval; kako ulogo boš igral?!«

Pa vedno in vedno me je zopet grabilo: »Moraš! moraš!!« — In ker sem bil že tako ves pomladansko razvnet, sem prav kmalu kategorično sklenil: »Bom! Naj bo, kar hoče; res se lahko blamiram; toda — bodem!«

In čvrsteje sem stopil. Toda kako naj pa začnem — —? Dame — »grande dame« — vendar ne morem kar tako nagovoriti, kakor mlado šiviljo. Slučaj, pomagaj mi! —

Kar se Gina pri tramvajski štaciji ustavi.

Počasi sem se bližal, in ko je prišel vagon, sva oba sedla vanj. Tako!

Zdaj sem ji sedel nasproti, naša kolena so se skoro dotikala, in molče sem jo včasih pogledal. — Vražji trenutki; ali vas bode že konec ali ne?! — Kje pa je ves pogum?! — Za nekaj časa pogleda Gina na remontoarno uro na svoji zapestnici, a menda ni kazala pravega časa; kajti vprašala je kondukterja, koliko je ura. Vljudno je potegnil svojo čebulo na dan, toda jezno je zagodrnjal in se opravičil, da se mu je ustavila. — Zdaj sem bil pa jaz na vrsti! — Hvala tebi, preljuba srebrna žepna šklema, hvala ti, ker si tako malo vredna, da te v zastavljalnici niso marali! Hvala ti, slučaj!

Pogledal sem tedaj na uro, povedal čas in po vrhu še pokazal Gini porcelanasto številišče, da se sama prepriča; češ, to je natanko srednjeevropski čas. — Odpela si je zapestnico ter sukala kazalce,

vedno pogledavajoč na mojo uro. Ko je to izvršila, me je s svojim polnim altom lepo zahvalila,

Zdaj, ali pa nikoli! Torej — —

»Milostiva — —«

»— ?? —«

(V grlu se mi je hotel napraviti »globus hystericus«, kakor bi bil malomesten župan, ki pozdravlja cesarja. Pa strah pred blamažo mi je vendar razvezal usta).

»Gospa milostiva — vi — vi ste — vi ste nekdanj nekaj izgubili, in jaz sem dotično spravil —«

»Ah tako,« se je dobrohotno nasmehnila, »vi mislite tisti-le dve vijolici v svoji suknji. — Smete obdržati.«

»Ne; ne mislim vijolic.« (Zdaj sem bil v teku!)

»Ampak?« Veliko strmenje, velike oči.

»Ampak majhen glavnik — tedaj, ko ste bili še v liceju!«

»Kaj to tudi veste? Licej!« Še večje oči.

»Da, v Trstu; stanoval sem nasproti, tam, kjer je bil tisti stari balkon —«

»Moj Bog, tam ste stanovali?!« Iskren pogled.

»Da; in nekoč — vam je ušla nogavica — in jaz sem vam knjige držal, ko ste si jo popravljali.«

»Ta?! Ta ste vi, gospod?! Gospod — —«

(Naglo sem se ji z imenom predstavil).

Kri ji je šinila v lica, in pritisnila si je roke v belih rokavicah na sence. Živo me je gledala in zardevala. Ona zardevala zaradi mene! Ave Caesar, io triumphe! Poljuboval sem jo z očmi.

»Torej ste se spomnili, gospa častita?« sem dejal rahlo.

»Moj Bog, seveda! Veste, nisem takoj vedela, kateri izmed tistih da ste, ki so tam nasproti stanovali. Večkrat so se menjavali. O — sedaj, sedaj ko se smejate, imate čisto nekdanji obraz, čeprav imate brado. — To so mi ljubi spomini, in rada z njimi dražim moža. Veste, da sem bila tedaj — —«. Sramežljivo me je pogledala in prav hudo zardela.

»No, kaj ste bili tedaj —?«

Živo se je zasmejala ter koketno pokazala čvrste, bele zobe:

»Eh, saj zdaj je vse eno! Tedaj sem bila v vas čez obe ušesi —!« (Sveta nebesa, to dobro dene moškemu samoljubju!)

»To ni moglo biti hudo, gospa častita, ko imate taki krasni, mali ušesci. —

»No, no, le nikar banalni — —«

» — a poglejte moji dve, kako sta dolgi in široki — in jaz sem bil tudi čez obe ušesi — v v a s —«

Pogledala me je, da so mi kar roji termitov gomezeli čez hrbet. — Umolknila sva in hipoma oba postala resna.

Pogledal sem jo in videl, da se ji leskeče majhna solza v levem očesu. Ti ljuba, ljuba Gina! — Postalo mi je tako sveto okrog duše.

Trpko sem pripomnil: »Čemu je dobro postumno razkladanje mrtve ljubezni?«

Ona pa je mehko in tihotno dejala: »Ne, ne — ali ne čislate spominov, ki so vam bili nekdanj dragi —? — In če mislim na vaš tedanji transparent! Sošolke so me tako dražile, da sem se jokala — in bila potem prav huda na vas — —«

Skoro bi se bil spozabil ter pokleknil in objel njena kolena. — Hotel sem ji vsaj roko poljubiti, ali izmaknila mi jo je.

»Toda povejte, gospod, zakaj niste že prišli preje k meni?«

»O, to je dolga stvar, predno sem vas spoznal! Začelo se je s kultom vaše fotografije. Nisem mogel razumeti, zakaj me vselej tako ganejo te temne oči, te velike temne —«

Konduktar je zaklical postajo.

»O škoda, škoda,« reče Gina, »to se pravi — na prihodnji postaji moram izstopiti. Do kod se pa vi peljete?«

»Do koder je vam drago, častita gospa!«

Hvaležno se je nasmehnila in rekla je:

»K meni morate tako ali tako priti; ali jaz bi vas rada kar zdaj-le s seboj vzela, če utegnete. — Toda res; saj danes ne utegnem. Moj mož se odpelje za dva tedna na Dunaj — in mogoče še česa želi. — Ali vam je prav, da pridete jutri ob petih popoldne na čaj? Osorej jaz sprejemam, in prav prijateljsko se zmeniva. — Veselim se prav zelo! V tem nemškem gnezdu je strašno dolgčas — razen, ako komu ugaja skrajnja etiketa in stari generali. — Vse mi boste morali povedati o tedanjem in sedanjem času. Torej — marate?«

»Brez vprašanja; kar in kadar ukažete!« kliknil sem navdušen in osrečen.

Razumela je moj glas in me pogledala s tisto materinsko iskrenostjo, katero goje lepe žene do mladih oboževalcev,

»Ali veste za stanovanje?« — Povedala je naslov.

Zahreščale so osi, in vagon se je ustavil.

Dvignila se je ter mi z najbolj ljubkim obrazom podala roko. Lahno sem poljubil parfumovano rokavico in slišal tikanje ure v zapestnici.

»Torej jutri five o' clock! Z Bogom, z Bogom — — —«
 »Klanjam se, milostiva — —«

* * *

Tako-le gre. Zdaj pa ne vem, ali je romana konec, ali se šele začne.

Danes po noči pa vem, da ne bom mogel spati.

La bella Gina! — Samo nečesa se bojim: da mi ona ne bi bila Circa — ter me začarala v osla! —

LISTEK.

† **Matija Valjavec.** Dne 15. m. m. je preminil v Zagrebu znani slovenski pesnik in pisatelj, sodruknik našega lista. V prihodnji številki občimo obširnejši nekrolog iz peresa g. Jos. Stareta v Zagrebu.

Ilustrovani Prešeren, ki se nam že toliko časa obeta, ne izide niti za letošnje piruhe. Premnogo je težav zlasti tudi glede besedila, o katerem se naših učenjakov nazori niti glede vodilnih načel niso ustanovili. Pač pa se nam poroča od zanesljive strani, da je g. Karpellus vse slike že izvršil ter oddal, in da klišeje le-teh slik kakor tudi naslovnih in oglavnih okraskov neka dunajska tvrdka že izdeluje.

»**Ljubezen in rodoljube.**«¹⁾ (Dalje.) Mesto Tabor je bilo do nedavna še v nemškutarskih rokah. »Leseverein« je štel veliko udov, »Čitalnica« pa je živovarila. Na političnem polju je vladala velika zaspanost med domačini; nemška stranka je torej v zvezi z renegati lahko strahovala mesto in okolico. In ko je bil ob volitvah za državni zbor proglašen za kandidata baron Ruhbach, so mislili njegovi privrženci, da zmaga gotovo. To bi se bilo tudi zgodilo, da ni v tem kritičnem času tudi v volilno gibanje posegel mladi in energični rodoljub Josip Kres, ki je že nekaj časa vodil v Taboru slovensko opozicijo. S pomočjo nekaterih vnetih tovarišev, zlasti medicina Orožna in uradnika Kočevarja, se posreči Kresu, da postavi Ruhbachu domačega protikandidata, tovarnarja Božidarja Dolžana. Edino Kresovi agitaciji se ima Dolžan zahvaliti, da zmaga. Izvoljen je za državnega poslanca. Dolžan, šolski tovariš Kresov, ima sestrično Melanijo, v katero se Kres zaljubi in se z njo tudi zaroči. — Dolžan otiče v parlament, odkoder pošilja nekaj česa dopise za taborski »Slovenski Branik«. Z Dunaja prihajajo kaj čudne novice. Vlada strahuje zbornico in dela, kar hoče. Samostalnih in značajnih poslancev je premalo, omahljivce in koristolce pa ministri z raznimi obljubami dobivajo brez težave na svojo stran. Saj glavna reč tudi niso moške besede v zbornici sami, nego zakulisne spletke; saj merodajni krogi ne gledajo in ne poslušajo, kaj je kdo po-

¹⁾ Zadnjič povesti naslov pomotoma ni bil točno naveden.

vedal, nego kdo je kaj povedal. Tako zvano rojstno plemstvo ima, žal, še zmerom prevelik vpliv. Vse to opazuje poslanec Dolžan. In ko vlada predloži zbornici neko predlogo, ki bi gotovo škodila, ako bi se sprejela, nižjim in najbolj obremenjenim slojem ljudstva — takrat se pokaže, kdo je poslanec Dolžan. Taborčani so se varali v njem. On ni bil mož. Dal se je podkupiti tudi on. Izdal je svoje volilce, zatajil svoja načela, pozabil svoje obljube. Nastal je hrup po vsej državi, in vse je s prstom kazalo na tiste poslance, ki so milijonarjem, židom in drugim privilegirancem na ljubo zatajili svoje volilce, prodali svoj značaj. Takšen podlec je bil tudi Dolžan.

Izdajstvo slovenskega poslanca Dolžana je bilo voda na mlin Ruhbachovi stranki taborski. Na shodih je zdaj baron lahko udrihal po svojem nasprotniku Dolžanu; nihče mu ni nasprotoval, ko ga je nazival neznačajneža in Efijalta. In ko je ta nemški baron predlagal, da se Dolžanu izreče javna nezaupnica, so glasovali za to tudi — Josip Kres in vsa narodna stranka . . . Toda lagal je baron, ko je trdil, da je Kresova stranka agitovala za izdajalca. Energično in logično mu je Kres ugovarjal, da takrat, ko so Slovenci volili Dolžana, je bil njih kandidat še poštenjak, izpreobrnjen, ali pravzaprav pokvaril da se je šele na Dunaju itd.

Trezni ugovori Kresovi niso nič izdali.

Nerazsodna ljudska masa, ki še nikoli nikjer ni znala logično misliti, je bila že fanatizovana. In ko je Ruhbach s prstom pokazal Kresa, ki je bil največ pripomogel, da je bil izvoljen Dolžan, je padla vsa krivda na Kresa, češ, kdor izdajalca voli in za izdajalca agituje, ta je tudi sam — izdajalec.

Kres — izdajalec! To je bilo preveč . . .

Kako mu je rekel Ruhbach vpričo mnogoštevilne množice?

»Človek, ki dobi za to, da je pomagal izdati in kruto prekaniti svoj narod, od g. Dolžana lepo vsotico pol milijona, pa še krasno dekle za ženo, tak človek me ne more razžaliti!«

Konflikt je tu v Kresovi tragediji priklopel do vrhunca. Katastrofa ne more biti daleč. V tem trenutku sreča Kres stotnika Braunseissa, ki je tudi rad pogledoval za Melanijo; in temu človeku se je tudi potrebno zdelo, da se Kresu malce poroga. Kres ga imenuje lažnivca. Neizogiben nasledek je dvoboj. Da opere s sebe tisti grozni sum, ki mu ga je oholi aristokrat Ruhbach javno vrgel v obraz, se odpove ženitvi s svojo obožavano Melanijo, se poslovil od svojega očeta in tasta, uredi vse svoje stvari in gre v dvoboj, v katerem pa, smrtno ranjen, pade. To je tragedije poslednji čin.

Tudi s krivdami obremenjen človek, če pade v borbi kot junak, zasluži naše simpatije, zlasti če se je boril za kako veliko idejo. Zato sočuvstvujemo s Tugomerom, Julijem Cezarjem, Hamletom, Learom, Wallensteinom, z Marijo Stuartovo itd. . . .

Kres v resnici na svoji duši ni imel nikakršne krivde. S čistim ščitom je šel v boj za narodne pravice, s poštenimi sredstvi se je bojeval, čisto in neomadeževano si je ohranil svojo čast. V konflikt ga je spravil samo brezznačajni vetrnjak Dolžan. Ta je kriv smrti Kresove. Kadar pade velik junak v neenakem in krivičnem boju, sledi spominu njegovemu apoteoza. V apoteoze žarkih se nam prikaže Kres takoj po smrti, ko najdejo njegovo oporoko. Tudi največji sovražnik njegov — pa naj bi bil to sam baron

Ruhbach — je moral sedaj brezpogojno pripoznati, da Kres ni bil sebičnik, ne koristolovec, da ni hotel po nepošteni poti dospeti do svoje osebne sreče.

Vse svoje premoženje — 30.000 gld. — je daroval Kres v svojem testamentu svojemu narodu za prosvetne svrhe. Iz te glavnice naj po želji Kresovi izdaje taborsko »Književno društvo« cenene zabavne in poučne knjige. Zapuščina njegova pa naj ima po njem samem ime: »Kresova ustanova« . . .

To je nekaka okostnica celega dejanja najnovejše Govekarjeve povesti: »Ljubezen in rodoljubje«. Snov je preprosta. A kaj je iz te snovi vedel narediti mojster Govekar! Kakšen umotvor je ta povest!

*
*
*

Prvi prizor svoje povesti nam odgrinja Govekar v gostilnici »pri Novem svetu«, kjer gledamo bučni volilni shod, oziroma slavnost po dokončani volitvi. Izvoljen je ravnokar Božidar Dolžan, za katerega se je najbolj trudil pogumni in razumni agitator Josip Kres.

Kakor vsaki pravi umetnik, nas vvaja tudi Govekar tukaj kar »in medias res«. Pravi epik ne gleda dejanja, prizorov od daleč in ne začenja »ab ovo«, ampak postavi čitatelje svoje s seboj vred kar s prvo črto svojega peresa sredi dejanja, sredi živega prizora. Tako pridobi pisatelj čitatelja za-se, ga prisili in očara, da ga posluša (oziroma čita), tako napne čitateljevo pozornost. V teku povesti šele, o primerni priliki, poseže nazaj v preteklost kake osebe, da nam pojasni njen značaj in nastop njen sploh. S tem se približa novelist najbolj dramatik, kjer opise nadomeščajo kulise, in kjer na prvi mah zagledamo prizor sam; tistega, ki nam je prizor pričaral — pisatelja samega — pa ne vidimo.

Temu svojemu načinu pripovedovanja je umetnik Govekar zvest do konca povesti. Celotno dejanje se razvija, kolikor se da, dramatično, živahno, naravno, nikdar dolgočasno, vsekdar zanimivo. Saj že Aristotel uči v svoji »poetiki«, naj epik stopa v ozadje in pusti naj, da osebe v povesti same govore in delajo. To je: pesnik-epik naj čim manj mogoče govori sam v svojem imenu. Kar govori, kar nam misli povedati, to nam naj pove iz ust svojih epskih (novelskih, romanovih) oseb.

Da dejanja reka ne dotече prehitro do kraja, nam jo zajezi pisatelj na primernih mestih s postranskimi prizori, ki se dajo brez sile spraviti v okvir cele povesti. Vsi ti postranski prizori s svojimi osebami so organski zvezani z glavnim dejanjem in poglavitnimi osebami. Česar ne vzemo od poglavitnih oseb, to vzemo od postranskih. Toda, čeprav se dejanje razvija živahno, vendar nas pisatelj ne zadovolji že v prvih poglavjih; čeprav nas seznanjamo kmalu z glavnimi osebami, vendar ostane naša pozornost napeta do konca; od poglavja do poglavja ostanemo enako radovedni na končni izid povesti. Zato ne odložimo knjige iz rok poprej, dokler povesti nismo prečitali do zadnje strani. To svojstvo ima torej Govekar z vsemi pravimi novelisti, da nam zanimivo snov zna pripovedovati zanimivo, duhovito. Čitatelj gre rad za njim, kamor ga vodi pisateljevo čarovno pero.

Pripoveduje Govekar gladko, ker ima jezik popolnoma v oblasti; dikcija je osebam primerna, a vselej realistična. Vsako reč imenuje s pravim

imenom. Dialog je, kakor sem že omeni, dramatičen. Prizore nam opisuje markantno. Osebe stopajo pred čitateljeve oči plastično, da jih vidimo kakor žive pred seboj. Postranske osebe, ki so bolj za stafažo glavnemu dejanju, so izrezane vsaj reliefno, toliko, da jih vidimo v glavnih potezah v profilu ali »en façe«.

Splošni značaj Govekarjevega sloga pa je neka elegantnost in finoča. Pravi demokrat po mišljenju, je vendar bolj doma v salonu nego v kmečki hiši. Čeprav pozna življenje priprostega, delavskega ljudstva in nam je to življenje tudi že mojstrski opisal, vendar ima posebno srečo, kadar stopi med »gospodo« na parket. In tam, kjer je že marsikateri sicer pameten možki — tudi novelist — prišel v fatalno zadrego, da ni vedel, kaj bi govoril, kako bi stal, sedel, kam bi gledal, in kaj bi počel s svojimi — rokami . . . tam, v ženski družbi, tam je naš Govekar čisto doma! On lahko občuje z delavko kakor z aristokratinjo, z meščansko gospodično kakor z rafinirano damo izmed »polusveta«. Vse razrede krasnega spola pozna in nam jih zna predočiti realistično. — In tiste prizore med obema spoloma, ko stopa na dan tista večna privlačna, skrivnostna moč, tisočkrat opevana, nikdar nedopeta — ljubezen — tudi tiste prizore nam zna mojster Govekar opisati povsem naravno, kar nič sentimentalno in solzivo, a vsekdar zanimivo in umetniško. Cel kavalir od nog do glave, ki pozna žensko srce z vsemi strastmi, slabostmi in napakami, pa tudi z vsemi čari in z vso poezijo.

Toda oglejmo si še nekatere poglobitve osebe »Ljubezni in rodoljubja«.

Glavni junak v povesti je seveda Josip Kres. Od poglavja do poglavja nam stopa njegova simpatična podoba bolj plastično pred oči. Izklesan je tako živo, da ne vidimo samo njegove lepe moške podobe, umetnik-pisatelj je razsvetil tudi z »Röntgenovimi žarki« dušo in srce Kresovo. — Da dobimo jasno podobo kakega značaja, treba, da ga opazujemo v najrazličnejših položajih življenja. Tako zvemo iz cele povesti, da je Kres dober sin; vemo, da ceni znanje; svoj narod ljubi nad vse, iskreno in v dejanju. Čeprav še mlad, ima že jako zrele nazore, ki ga usposablajo za voditelja slovenske stranke v Taboru. Najvišji ideal mu je »Zedinjena Slovenija«. Denar in premoženje ljubi samo toliko, kolikor more z njim koristiti svojemu bližnjemu in narodu. Dasi kapitalist, vendar ne prezira delavca, še po domače prijazen je z njim, ne iz sebičnosti, ampak iz prepričanja.

Svojo lepo Melanijo ljubi nežno, z vsem ognjem prave moške ljubezni. Ne vidi pa v svoji nevesti samo lepega, za uživanje ustvarjenega telesa; on vidi v njej tudi njen značaj, ljubi jo tudi zaradi njene izobraženosti in zaradi njenega rodoljubja in prepričanja. Kres ljubi življenje, komfort in bogastvo, ljubi nevesto svojo — še bolj pa ljubi in še više ceni svoje poštenje, svojo čast in narod svoj. Da reši svoje poštenje, in da stoji pred narodom čist, gre v smrt, potem ko se je odpovedal svoji osebni sreči, ki ga je čakala v objetu cvetoče in bogate Melanije. Premoženje svoje pa ostavlja narodu svojemu. Krasen značaj — pa vendar, dasi idealen, realen, kakršnih Slovenija nemara nima baš veliko . . .

Poslanec Dolžan je risan takisto živo. Trgovec, kramar mu tiči preveč »v krvi«; globokega prepričanja nima; osebne časti je preveč lačen . . .

»Primus ego!« piše Kresu cinično. Zato omahne v kritičnem trenutku in izda, proda, zamenja načela za svoj »ego« in pa za naslovček »pl.« . . .

Stari Kres je izkušen mož, poštenjak, praktičen trgovec. Značilno je, da on edini nima pravega zaupanja v poslanca Dolžana. Ta sum odkrije svojemu sinu Josipu. Toda ta je še premlad, premalo izkušenj ima, da bi verjel očetu. Bržkone je bil Dolžan prvi človek, ki ga je varal. To spoznanje je bilo za Josipa Kresa drago; poplačati je je moral — s smrtjo. . .

In Melanija, ki smo jo gledali že v značaju Kresovem! Kako idealna, iskrena je njena ljubezen do Kresa. Skoro bi se čitatelj čudil, da se ona tako hitro vname za Kresa; zdi se nam tudi — saj ona slika podoba Kresovo! —, da Melanija bolj ljubi Kresa, nego Kres Melanijo. To je duša, kakršnih ne srečaš v vsaki ulici. Lepšega para si ne moremo misliti, kakor sta Kres in Melanija. Ni ju združila samo telesna lepota, ne samo denar, nego veliko bolj harmonija mišljenja in prepričanja. Baš nedostatek te dušne harmonije v modernih zakonih izobraženih krogov je predmet študijam modernih novelistov in dramatikov . . . V »Ljubezni in rodoljubju« ni bilo prostora takim vprašanjem. Tu sta Melanija in Kres »dve duši — ena misel« . . .

Kaj naj rečemo še o ostalih osebah? Čisto reliefno stopata pred čitatelja simpatična značaja: Orožen in Kočevar. Prepričanje in iskreno prijateljstvo — ki ga politika tako rada skalí! — ju veže s Kresom. Kočevarja pa veže z Minko vrhu tega še ljubezen. Mati Kresova pa je pasiven značaj, ki nikjer ne stopa v akcijo . . . V humoristični luči se nam kaže dolgočasni notar Škorec in pa odgojitelj in pesnik Muhovnik. Ta poslednji je pa že karikatura. Ostale osebe pa . . . no, kaj bi tratil besede? Kdor si prijatelj loposlovnega štiva v našem lepem jeziku, vzemi v roke tudi »Ljubezen in rodoljubje«, čitaj in uživaj ta umotvor, in ko si ga prečital, porečeš: »To je lepo, to je naše slovensko življenje, to je tudi poezija!«

(Konec prihodnjic.)

Aškerc.

Error typi. To je naslov latinskega epigrama Prešernovega, ki ga je naš pesnik sprožil v abecedni vojski in naperil proti Kopitarju. Glasi se pa ta zabavljivi distihon tako-le:

Ad proprium formante typum Zoiso, Kopitar, te,
Ex errore typi Zoilus alter ades.

Na slovenščino preložena bi se glasila ta zabavljica blizu tako-le:

Zois te je likal sicér po svojem kopitu, Kopitar,
Pa se mu skazilo je, Zoilus drugi si le.

Kako nam je razbrati podmislek te puščice? Da prav razumejemo etimološko figuro, na katero se naslanja zbadljivo izpremljanje z imenoma Zois in Zoilus, nam je najprej pogledati za etimologijo imena Zois, a potem pojasniti, kdo je bil Zoilus. — Izvaja pa se priimek Zois iz srednjelatinske besede „zoia“ (idem quod iocalia, monilia, gemmae, annuli aliaque id genus pretiosa. — Du Cange VI. 1808. — zoielli = lapides pretiosi, ibid.). — Odtod tedaj priimek baron Zois von Edelstein (Biser). Z ljudomiljem in plemenitostjo, s svojo vnetostjo za blaginjo dežele Kranjske in slovenskega naroda je pa Zois res popolnoma zaslužil svoj priimek; kajti bil je res pravi biser naše domovine, tisti demant, ki je obrusil in izlikal marsi-

kateri svetli kamenček v mozaiku tedanjega kranjskega prosvetništva. Kakor Vodniku in Linhartu, tako je bil tudi svojemu knjižničarju in tajniku Kopitarju ne samo mecen, ampak tudi mentor, ne samo dobrosrčen podpiratelj, ampak tudi iskren bodrilec in pospeševatelj.

Zoilus (Ζοῖλος) Amfipolijan pa je bil grški retor za Ptolemaja Fildelfa. Bil je spreten retor, izvežban v sofistiski premetenosti, v obče pa nemiren in zdražljiv čudak. Kot retor je bil Isokratovec, glede modroslovnega pravca pa cinik, a malenkostnega grajalca Homerjevih pesmi se je izkazal v devetih deklamacijah: *Κατὰ τῆς Ὀμήρου ποιήσεως λόγοι ἐνέξ.* Odtod je dobil tudi priimek *Ὀμηρομαχιστής*, t. j. bičavec Homerjev, zaradi hudega jezika in zbadljivega tona sploh pa *ζῶων ῥητορικῆς* t. j. retorski lajavec (pes). Izza Zoilove dobe rabi to ime tudi kot sinekdoha in pomeni gobezdavega, zlohotnega grajalca, literarnega Terzita sploh. (Cf. Ovid, de remed. am. I. 365.: Ingenium magni livor detractat Homeri; Quisquis es, ex illo, Zoīle, nomen habes).

Zdaj si pa že lahko razberemo misel Prešernove zabavljice. Ogorčeni pesnik, braneč pošteni odpor prijatelja Čopa proti oholosti Kopitarjevi, hoče reči: Dasiravno se je blagi Zois nadejal, da se mu posreči izlikati iz tebe biser, t. j. plemenit značaj, se mu vendar ni sponeslo, in mesto pravega lika se je izkristalil palik; ti nisi „zoiellus“ (draguljček), nego samo „Zoilus“ (literarni zabavljač). Zois je bil iskren pospeševatelj domačega slovstvenega razvoja, tebi pa ni do stvari; da le nasprotnika pobiješ in svojemu samoljubju ustrežeš, pa je dobro, naj si bo na plemenit ali neplemenit način. Ti si literarni divjak, kakor je bil Zoilus divjak med grškimi gramatiki in retorji, t. j. niti Aristarhovec niti Kratetovec, ne priznavajoč nobene avtoritete razen svoje.

Tako nekako mislim, da bi se dala parafrazovati omenjena Prešernova zabavljica.

L. P.

Prešeren v švedščini! Po čudnem slučaju sem dobil te dni v roko poseben odtisk iz švedskih novin »Nordisk tidskrift« — kratek, nekaj strani obsegajoč essay o našem Prešernu iz peresa švedskega pisatelja Alfreda Jensena, ki se je mudil po potresu leta 1895. nekaj časa v Ljubljani. Naslov je spisu: *Prešern, slovenernas nationalskald*. En litteraturhistorisk studie af Alfred Jensen; izšel pa je v imenovanih novinah l. 1895. na str. 595.—610. Z veliko radovednostjo sem vzel v roke drobní snopič, češ, kakšen je neki Prešeren v švedščini. Obžaloval sem, da se nisem nikdar učil tega jezika, no, pa šlo je vendar; smisel človek nazadnje že pogodi, pomagaje si z nemščino.

Za vvod je napisal g. Jensen kratko črtico o Slovencih in njih slovstvu; tu omenja prve naše pisatelje iz reformacijske dobe (Trubarja, Dalmatina in Bohoriča) in z nekaj besedami riše nadaljnji razvoj naše literaturice do Prešerna. Za tem sledi kratek življenjepis in estetičnokritična ocena našega pesnika, vpleteni so pa, kakor n. pr. pri Samhaberju, posamezni prevodi Prešernovih poezij. Prevedel je g. Jensen naslednje pesmi: *Dekletam (Himmelsk manna föll från ofvan itd.)*, *Kám?* (Hvart irrar du på fridlös stig? itd.), *Zgubljená véra (Så himmelsk är ännu den glans itd.)*, *Pévcu (Gif akt! — Hvem skingrar den natt, som på anden*

sig lagt? itd.), sonet: Kupido! ti in tvôja lépa stárka (Kupido, du, och kärlekens gudinna! itd.), zadnji dve kitici soneta Je od vesel'ga čása téklo léto (Trnova! hvilket minne af elände itd.), sonet Biló je, Mójzes! tēbi naročēno (Att in i Kanaan föra vilsna hjorden itd.), sonet O Vërba! sréčna drága vás domáča (O, Vrba! ljufva fadershem, som gifvit itd.) ter prvih šest kitic »Krsta pri Savici«; poleg tega je ponatisnil Prešernov nemški sonet »An Germania«. Prevodi so vsi strogo v metru izvirnika.

Kako naklonjen nam je g. Jensen, da se soditi po tem, da n. pr. Valvasorja imenuje »en berömd slovenisk häfdateknare«. Omenja tudi »slovenisk tidskrift, Ljubljanski Zvon« in pravi, da obseza v letniku I. marsikatero »värdefulla detaljer af prof. Levec, Toma Zupan m. fl.« Vprašanje o pisavi pesnikovega imena primerja znanemu Sekspirovemu vprašanju.

Ker mislim, da so »Zvonovi« čitatelji ravno tako radovedni, kakor sem bil jaz, ko mi je prišel v roke Jensenov essay, zato h koncu podajam nekaj primerov.

»O Vërba! sréčna drága vás domáča« se glasi v švedskem prevodu:

O, Vrba! ljufva fadershem, som gifvit
mig barnafrojdens omedvetna lycka!
O, hade kunskapstörst ej kunnat rycka
mig därifrån och ut i världen drifvit!

Ej hade då dess ormtand sönderrifvit
all sällhet, som mitt hjärta ville trycka!
Ej tvifvel då mitt sinne kunnat stycka
och inre stormars lekboll jag ej blifvit!

Jag skulle funnit då — ack, huru gärna! —
en trofast kvinnas arbetsamma händer —
en hemgift, saknad hos förmögen tärna.

Min farkost skulle plöjt vid lugna stränder,
och helge Markus skulle vetat värna
från hagelstorm min teg, mitt hus från bränder.

»Kám?« je prevedel g. Jensen tako:

Hvart hån?

Hvart irrar du på fridlös stig?
hvarthån? min vän! man spørjer mig.

Spörj hällre himlens lätta sky!
spörj hällre vågorna, som fly!

Hur elementens styresman
dem tackes drifva af och an,

det vet ej sky, det vet ej våg;
ej heller vet min vilda håg.

Jag det blott vet, jag blott förstår,
att jag ej henne skåda får,

och att en enda vrå ej finns,
där jag min smärta icke minns.

Tretja kítica »Krstá« (: Na tlèh ležé Slovénstva stèbri stari) se glasi :

Förstörda ligga bilderna i gruset,
och gammal plägsed kväfs af oväns nycker.
Den kristne Tesel njuter segerruset
och Slavas söner under oket trycker.
I Krainska landet slocknar frihetsljuset
och knappast lefvande man mer sig tycker.
Att dessa fruktansvärda sären hela,
man måste modigt Catos öde dela.

Tolikokrat navajani verzi :

»Dežela krájska níma lepš'ga krája,
Ko je z okóljšno tá, podóba rája«,

se glase v švedskem prevodu :

Ja, denna ort, så ljuf som paradiset,
i hela Krain tar första skönhetspriset.

S tem sem svoj nalog izvršil. G. Alfredu Jensenu pa je dolžan ves slovenski narod iskreno hvalo, da je svoje brate na severu seznanil z našim največjim pesnikom — klasikom. Morda te vrstice napotijo koga, ki je zmožen švedščine, da poda obširnejše poročilo o zanimivem essayju.

Vladimir Levec

»Goethes Beziehungen zu Böhmen«, predavanje dr. M. Murka, o katerem smo sporočili v 1. številki letošnjega »Zvona« (na str. 63.), je priobčila tudi praška »Politik« v št. 20., 23. in 26. t. l.

Die ersten Schritte des russischen Romans. Habilitations-Vortrag, gehalten an der philosophischen Facultät der k. k. Wiener Universität in Wien. Von Dr. M. Murko. Separatabdruck aus der »Wiener Zeitung« vom 9. u. 10. Jänner 1897. Wien, 1897. Im Selbstverlage des Verfassers. — Ta zvezčič obsega na 21 straneh male 8° isto predavanje našega rojaka, katerega slovenski izvirnik je objavil naš list v zadnji in današnji številki.

»Zeitschrift für österreichische Volkskunde Organ des Vereins für österreichische Volkskunde in Wien. Redigiert von Dr. Michael Haberlandt. II. Jahrgang 1896. 12. Heft. Wien und Prag. Verlag von F. Tempsky 1896.« — je na str. 364. in 365. pod zaglavjem »Slowenische Bräuche. Vom Landesschul-inspector Šuman, Laibach« priobčila dvoje starih šeg, navadnih v pisateljevem rodnem kraju, pri Sv. Ani v Slovenskih gorah.

Macedonische Studien. Von Dr. Vatroslav Oblak. Wien 1896. Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien. Philos.-histor. Classe. 8°, 127 (z dodatkom 156).

Slovanska narečja po Macedoniji so za slovansko filologijo v mnogem oziru velikega pomena, prvič zlasti za določitev domovine stare cerkvene slovenščine, tako da se to vprašanje nikakor ne da razrešiti brez natančnega znanja macedonskih narečij, posebno v okolici solunski. V novejšem času pa je postalo aktualno tudi vprašanje, pripadajo-li macedonska narečja k bolgarski ali srbohrvaški dialektični skupini, in to vprašanje se brez temeljitega znanja omenjenih narečij seveda ne da določiti.

Že mnogo poprej, predno je dobila macedonska hipoteza tako trdno stališče, kakor je ima dandanes, so se zanimali slavisti za slovanska narečja macedonska; da, to zanimanje, kakor pravi Oblak, je prav tako staro, kakor slavistika! Prva sta seveda bila Dobrovský in Kopitar, ki sta svojo pozornost obrnila tudi na to stran. Potem je priobčil Vuk Karadžić v svojem delu: »Додатак к санктпетербургским сравнительным рѣчницѣмъ с особитимъ огледомъ бугарскаго языка« (1822) nekoliko macedonskih narodnih pesmi ter tako nekoliko seznanil svet z maced. narečji. Pozneje se je nabralo mnogo gradiva v raznih izdajah narodnega blaga, pesmi, pravljic in bajk; v novejšem času pa je podal »Sbornik« bolgarskega naučnega ministristva iz raznih krajev Macedonije dokaj dialektičnih podatkov. Toda natančna proučitev navedenih narečij iz takih zbirk ni možna, ker je zlasti v narodnih pesmih le redko zabeležena navadna narodna govorica, in ker tudi nedostatna in nedosledna ortografija ne izraža določno pravilnega izgovora. Nekateri stvari tudi niso natančno zabeležene, ker njih nabiralci, zlasti učitelji, popi in trgovci niso dovolj pazili na dialektične posebnosti in natančnosti.

Obširnejše znanstvene študije o macedonskih narečjih doslej še nismo imeli, ker so macedonske razmere ovirale tako delo. Umevno je torej, da je ugodil Oblak nujni želji, ker nam je v svojem temeljitem delu narisal dialektične posebnosti vsaj nekaterih krajev, četudi ni mogel izvršiti svojega dela v celem obsegu, ker mu je turška vlada preprečila njegove načrte. Vendar nam je podal dialektično sliko krajev Sucho, Debra, Galičnik, Kleše in Oboki ter narečje severne okolice solunske (Novo selo, Grdabor, Bugariovo, Vatiljak in Vardarovci). Oblak je opazoval narečja nekoliko na licu mesta, zlasti v zadnje imenovanih krajih, ali pa v Solunu pri ljudeh, ki so bili iz dotičnih vasi.

Oblak razpravlja najprej glasoslovje, ki obsega največji del knjige (77 str.) in podaje zatem svoje opazke glede macedon. oblikoslovja. Tvarino je razvrstil tako, da je najprej označil veljavo enega glasu (pričel je s poluglasnikoma, potem slede samoglasniki in nazadnje soglasniki, posamezni in v raznih skupinah) v vseh treh glavnih dialektičnih skupinah (1. Sucho, 2. severna okolica solunska in 3. Debra), potem je prešel šele k drugemu glasu. Razvrstitev je torej jako pregledna; k temu je pripomoglo mnogo tudi skrbno in jako podrobno paragrafovanje (skupaj 162 §§); le-to bo olajševalo porabo knjige zlasti pri citiranju. Jako porabna je tudi kratka pregledna karakteristika vsakega teh treh glavnih narečij (na str. 123.—126.).

Oblak, kateremu ni bilo usojeno, da bi bil učakal natisk svojega dela, ki je plod trudapolnega potovanja po Macedoniji — si je z njim še povečal slavo, katero si je bil že prej stekel v zgodovini slovanske filologije. Njegove »Macedonische Studien« bodo važen faktor v daljnem razvoju slavistike in so pravi temelj za poznanje maced. narečij. Žal, da mu je prerana smrt, ki ga je prehitela sredi najmarljivejšega delovanja, preprečila njegovo namero, katero je označil v predgovoru na str. 8.: „Der zweite Theil meiner macedonischen Studien wird die Erklärung der bedeutendsten Lautprocesse, die Besprechung der Stellung der hier behandelten Dialecte zu den übrigen macedonischen Dialecten und das Verhältniß der letzteren zur bulgarischen und serbokroatischen Dialectgruppe enthalten.“ Šele skupno, celotno delo bi dobilo popolno vrednost, kakršno je nameril pokojnik svojemu spisu. Morda se bo dalo iz njegove rokopisne ostaline marsikaj porabiti, da se vsaj deloma uresniči Oblakov načrt.

Profesor Jagić je dodal dodatek, obsegajoč Oblakova pisma iz Macedonije, katera je že priobčil »Zvon« na drugem mestu. Jagić je tudi oskrbel po avtorjevi smrti korekturo ter popolnil neizvršeno paragrafovanje. Marsikatero pomoto, ki so se vrinile Oblaku pri prepisovanju, in katere bi bil pri korekturi gotovo zapazil, je Jagić v njegovem smislu popravil, nekaj mest pa, pri katerih je imel pomisleke, je pustil, ker ni hotel pri rokopisu ničesar predrugati. Prof. Jagiću bodi za njegov trud, katerega je imel z delom našega rojaka, na tem mestu izrečena iskrena zahvala.

Fr. Vidic.

Muzikalije »Glasbene Matice«, izdane za leto 1896. Anton Foerster: Pet samospevov, Fran Gerbič: Trije dvospevi, Stanko Pirnat: Vzpomladna pesem.

Pri umetniški stroki, kakršna je pesem, v kateri se veže beseda z glasbo v celoto, je vprašati prvič, kakšen je tekst, poetiška podlaga, nadalje, kako se je ta spojil z glasbo, je-li ohranil tekst vso svojo prvotno moč in veljavo, ali je morda le-ta celo stopnjevana ali pa oslABLJENA, in končno, kar je pa sekundarno vprašanje, kakšna je glasba sama na sebi z glasbene stališča. Po tem, kako ustreza skladatelj rečenim vprašanjem, moremo soditi prav sigurno o visokosti njegove ne samo glasbene, ampak tudi občne inteligence. Kdor se postavi na višje in širje stališče nego zgolj na glasbeno, kdor piše kakor pesnik-skladatelj (čeprav ni sam zapisal besed), tisti napiše izvestno delo večje vrednosti, nego oni, ki piše zgolj kot glasbenik.

Oglejmo si skladbe, o katerih je tu govoriti. Izmed uglasbenih tekstov se odlikujeta pri Foerstrovih samospevih posebno v narodnem slogu pisana „Zapuščena“, pesem talentiranega samouka Chládká, in Simona Jenka „Mlad junak“. Gerbič si je izbral ne baš slikovito liriko, sladko, mehko in plitvo, kakršno so gojili dolgo časa srednje vrste nemški talenti. Pirnat je posegel, kakor je že običajno pri naših skladateljih, v bogate, žal, da večinoma le kvantitativno bogate zaloge „Vrtca“.

Pri kompoziciji so zavzeli skladatelji zgoraj označeno trojno stališče. Foerster deklamuje tekst, ne sicer vsega, marveč tako, da krepi vtisk verzov i melodiški i s spremljanjem, seveda le toliko, kolikor ravno dopuščajo njegovi ne ravno strasti in ognja polni teksti in rezka pesemska oblika.

Gerbič vzdržuje ravnotežje med poezijo in glasbo; skoraj bi dejal, da protežira bolj glasbeno stran, ko bi bili njegovi teksti količkaj zabarvani.

Pirnat je v svojem zboru izključno glasbenik: tekst postavlja skoro povsem na stran, vsaj v detajlu. V celoti teži, da povzdigne z glasbo smisel večjih oddelkov pesmi.

Na najbolj umetniško stališče se je postavil, kakor vidimo, Foerster. Njegove pesmi je treba tem više ceniti, ker zadoščajo tudi po svoji absolutni glasbeni strani strožjim zahtevam. V zvezku njegovih pesmi ni najti navadnega ali manj blagega mesta; tudi ondi, kjer piše povsem v narodnem tonu, kakor v drobni pesmici: »Poletuje golobica«, ga ne zapušča ni v harmoniji, ni v melodiji ali v spremljevanju noblesa pravega, samosvestnega umetnika.

Gerbičevi dueti pozdravijo diletantje in širje občinstvo izvestno prav toplo, ker Gerbiču ni toliko za pesnikove besede, ampak bolj za gladki tok melodije in cele oblike. Jako prijetni so za uho; v njih se glasi vse umirjeno, niso pa posebno globoki. Pri njih me moti, da je tekst v očitnem razporu z obliko: verzi uglasbenih pesmi so absolutno nerabni za dvospev.

Pirnat se je preveč oziral na muzikalno stran, in to ga je zapeljalo na kriva pota. Ne glede na to, da ponavlja brez vzroka čestokrat vsako še tako brezpomembno besedico, je hotel skladatelj nakopičiti zvočne efekte, kombinujoč razne glasove. To se mu je posrečilo; ni pa ugodno združil teh efektov. Ni smeti iskati efektov, da jih potem združimo; oni morajo marveč iztekati iz celote, ker dobimo sicer, kakor pri Pirnatovi skladbi, pač lepo slikovito mozaiko, toda brez načrta, brez oblike. Plastika te skladbe je porušena posebno vsled vedno se ponavljajočih polnih sklepov — napaka, katero nahajamo pri osemdesetih odstotkih slovenskih zborov. Da je bil Pirnat na to stran skladbe tako malo pozoren, je tem bolj obžalovati, ker so vendar posamezni deli, kakor sem že zgoraj opomnil, sami na sebi v barvi in v razpoložbi jako lepi ter imajo razkošno, lahkotno, zares pomladansko ritmiko. Mislim, da je grajana napake precej kriv neplastiški tekst. V harmonskem oziru je ta zbor takisto kakor prejšnji zbori istega skladatelja visoko nad površjem dosedanje navadne produkcije zborov. To je ugodno znamenje za razvoj slovenske glasbe, da zapuščajo tudi diletantje duhovite harmonske kombinacije c-dur g-dur, g dur c-dur, kakršne podajajo svojim čestilcem mojstri Hladnik i. t. d. *K. Hoffmeister.*

Schubertova kompetencija za Ljubljano. Stoletnica Schubertovega rojstva se je nedavno slovesno obhajala, zlasti v rojstnem mestu Schubertovem, na Dunaju. — Zanimivo je, da se je Schubert, v gmotnih neprilikah živeč, potezal tudi za službo v Ljubljani, toda brez uspeha.

Niggli pripoveduje v biografiji Schubertovi: »Pomladi l. 1816. je bila razpisana na ravnokar ustanovljeni glasbeni šoli nemškega normalnega učilišča v Ljubljani služba učitelja, s katero je bila spojena za tedanji čas dostojna (anständig) plača 450 gld. in remuneracija 80 gld. Med mnogostvilnimi prosilci nahajamo tudi Franca Schuberta, čigar vloga je bila z izpričevalom Salierijevim podkrepljena in od dunajskega mestnega glavarstva toplo priporočena. Navzlic temu službe ni dobil.« — Tudi drugi životopisi Schubertovi omenjajo to. —

Sedaj ob jubileju pa je priobčil v berlinski smotri »Deutsche Rundschau« v 5. zvezku M. Friedländer doneske k Schubertovi biografiji in med drugim objavil tudi dotično prošnjo Schubertovo, ki doslej še ni bila nastanjena, katere izvirnik hrani g. Aleksander Meyer = Cohn v Berlinu.

Friedländer piše: »Na glasbeni šoli v Ljubljani na Kranjskem je bila razpisana učiteljska služba s plačo 450 gld. dunajske veljave in remuneracija 50 gld. 1) Navzlic neugodnim pogojem — kajti eden forint dunajske veljave je veljal manj nego polovica forinta konvencijskega denarja — je vendar Schuberta mikala stalna služba.« —

Schubertova prošnja slove v izvirniku:

Hochlöbliche k. k. Stadthauptmannschaft!

Unterzeichneter bittet unterthänigst, ihm die erledigte Musikdirectorsstelle zu Laibach in Gnaden zu verleihen.

Er unterstützt seine Bitte mit folgenden Beweggründen:

1) Ist er ein Zögling des k. k. Convicts, gewesener k. k. Hofsängerknabe und in der Composition Schüler des Herrn von Salieri, ersten k. k. Hofcapellmeisters, auf dessen wohlmeinendes Anrathen er diese Stelle zu erhalten wünscht.

2) Hat er sich in jedem Fache der Composition solche Kenntnisse und Fertigkeit in der Ausübung auf der Orgel, Violine und im Singen erworben, dass er laut beiliegenden Zeugnisses unter allen um diese Stelle nachsuchenden Bittwerbern als der Fähigste erklärt wird.

3) Gelobet er die bestmögliche Verwendung seiner Fähigkeiten, um einer gnädigen Bittgewähr zu entsprechen.

Franz Schubert m. p.,

zur Zeit Schulgehilfe der Schule seines Vaters —
zu Wien am Himmelfortgrunde Nr. 10.

Salieri, na čigar priporočilo se Schubert sklicuje, pripisal je lakonske vrstice:

Io qui Sottoscritto affermo, quanto nella supplica di Francesco Schubert in riguardo al posto musicale di Lubiana sta esposto.

Vienna 9. Aprile 1816.

Antonio Salieri m. p.,

primo maestro di capella nella Corte Imp. reale.

Friedländer trdi, da je Salieri skrivaj protežiral Schubertovega tekmeča, J. Schauerla, ki je tudi res službo dobil.

Schuberta je sicer gotovo nemilo zadelo, da te službe ni dobil, a njegovemu glasbenemu delovanju je bilo v prid.

Toda ne smemo očitati Ljubljancanom, da niso dovolj cenili tedaj še neznanega mojstra; saj je imel slične nezgode celo na Dunaju, in to ko je bil že kot skladatelj na najboljšem glasu. Po smrti Salierijeji l. 1825. je postal dvorni kapelnik Eybler, in le-tega mesto z letnimi 1000 gld. in stanarino 200 gld. je bilo razpisano. Potezal se je med mnogimi drugimi tudi Schubert za-njo, a ni prišel niti v terno. Dobil jo je J. Weigl. Tudi za službo dirigenta na »Kärnthnertheatru« (sedanja opera), ki je bila l. 1826. izpraznjena, se je zaman potezal; kakor pravi Hüttenbrenner, so gledališke spletke tedaj preprečile njegovo imenovanje.

1) Tu se Niggli in Friedländer ne soglašata.

Da bi pa bil kdaj prosil za službo stolnega organista v Ljubljani, kakor je trdila beležka v „Slov. Narodu“, ni res. *Fr. Göstl.*

G. Ivan Zajec, mlad slovenski akademik-kipar, ki je znan v domovini po »prestrašenem satiru« (v dež. muzeju) in po »sv. družini« (v frančiškanski cerkvi ljubljanski), je zdaj dodelal na Dunaju osnutek za ploskvo-rezbo (relief): »Kristovo izpremenjenje na Taboru«. Le-to delo se odlikuje po genijalni koncepciji in mojstrski izvedbi. Kristus med Mojzesom in Elijem v ozračju in trije preplašeni in obleščeni apostoli v njih vznožju so izdelani z največjo skrbljivostjo in naravnostjo; vsa skupina pa tvori krasno celoto. — To delo je načrtano za pročelje prenovljeni cerkvi sv. Jakoba v Ljubljani ter bode, izvedeno v nadnaravni velikosti, gotovo imeniten umetniški kras našemu mestu. Čestitamo našemu rojaku na tem lepem uspehu, ker smo uverjeni, da izvršitev takisto izborna uspeje kakor osnova, ter da si z njo proslavi svoje ime. *F. G—l.*

»Glasbene Matice« koncerti in glasbeni večeri. V svojem ciklu šestih simfonskih pesmi »Moja domovina« (Vyšehrad, Vltava, Šárka, Z českých luhův a hájův, Tábor in Blaník) se je opojil veliki češki skladatelj Bedřich Smetana z onim čarom, kateri žari iz legendarne zgodovine češkega naroda, in je podaril svojim rojakom uglasben epos, ki je poln mogočnosti, velikosti in sijaja. Ta ciklus je dandanes že tudi v tujini znan, in posamezne točke njegove so stalne v muzikalnih vzporedih po vsem kulturnem svetu. — Četrti del tega eposa »iz čeških logov in gajev«, navdušena himna o češki deželi, se je proizvajala v drugem rednem koncertu »Glasbene Matice« dne 11. sušca pod spretnim vodstvom koncertnega vodje gosp. Josipa Čerina z zanosom in z burno živahnostjo. Družila pa se je ta točka sovredno z Antona Dvořáka »Hymnom« op. 30. Le-to skladbo za veliki orkester in mešani zbor smo slišali že v prvem letošnjem koncertu. Modrujoči, temni, grandiozni Dvořák se nam odkriva v tej krementiti skladbi, trdni ko granitna skala. Proizvajanje te skladbe po zboru »Glasbene Matice« je šteti med najboljše točke njenega repertoarja; videlo se je, da ni bila samo vestno in marljivo, ampak tudi z ljubeznijo proučena. — Trojice vokalnih mešanih zborov (Bendel: »Molitev«, Fibich: »Krasná si kot cvetica« in Pirnat: »Vzpomladna pesem«) pa ne moremo tako pohvaliti, kakor prejšnje točke. Že izbor sam ni bil srečen, in enolični slog je nekoliko oživila le »Vzpomladna pesem«, ki je elegantno v narodnem duhu zasnovana, a je posebno za višje glasove preveč naporna, nego da bi jo bilo možno podati po intencijah skladateljevih. — Prava bisera, polna poezije in vonja, pa sta bila Johanna Brahmsa ženska troglasna zbor »Fingalov spev« in »Vrtnar« s spremljanjem harpe in dveh rogov. Opojna melanholija in nežna čuvstvenost dihata iz teh zborov in vabita poslušalca v mamljive sanje liki antiknim gobelinom. Izvajanje je bilo fino in vzorno. — V koncertu za gosli s spremljevanjem orkestra nemškega romantika Feliksa Mendelssohna smo spoznali mladega mojstra na goslih, učitelja »Glasbene Matice« gospoda Josipa Vedrala. Zvonko čisto, popolnoma sigurno njegovo igro diči naravna prisrčnost in neprisiljen občutek, združen s plemenito mladeniško živahnostjo.

Vrhu treh rednih velikih koncertov, katere priredi v vsaki sezoni, je privzela »Glasbena Matica« v svoj delokrog letos tudi še tri glasbene

večere, koncerte v manjšem slogu, pripravljene z manjšim aparatom. — Vzporod I. Glasbenega večera, ki se je vršil dne 4. svečana t. l. v mali dvorani »Narodnega doma«, nam je ponudil mnogo z okusom izbranih točk, ki so tudi po svoji raznovrstnosti vzbujale splošno zanimanje. Mali pevski zbor »Glasbene Matice« je posvetil prvo točko spominu Frana Schuberta (rojenga dne 31. januarja 1797. l. na Dunaju) s četveroglasnim ženskim zborom »Psalm 23. Bog moj pastir«. Nežni ta zbor, ki kaže vso milino in veličino skladatelja-velikana, se je (pod vodstvom koncertnega vodje, gosp. Josipa Čerina) brez ugovora najfinejše izvedel izmed vseh drugih, na tem večeru petih zborov. Ostri ritem nastopnega lahkoživega ženskega zbora Karola Reineckeja »Pozdravljena spomlad« vsaj ni našel v zboru zadostne gibčnosti, kakršne bi bilo zanj treba. —

Znamenito točko sta ta večer podala gg. Josip Vedral (vijolina) in Karol Hoffmeister (klavir), namreč Griegovo sonato za vijolino in klavir v G-duru op. 13. Edvard Grieg, rojen leta 1843. v Bergenu v Norveški, zavzema odlično mesto na poprišču svetovne glasbe; odlikuje se zlasti po originalnem čaru svojih melodij, polnih pravega, neprisiljenega, čistega značaja, ki spominja na narodne pesmi; odlikuje se pa tudi po nenavadni svežosti invencije in harmonizacije. Kdor koli se bavi s klavirjem, z vijolino, s petjem, z zbori ali celo z orkestrom, vsakdo ve ceniti Griega, in Griegovo ime je dandanašnji po celem svetu zaslovelo, skoraj kakor kakega klasika-skladatelja. Sonata op. 13., katera se je izvajala na glasbenem večeru, je delo mladeniško svežega duha. Zmagovito, strastno, prekipevačoč vrve melodije, tu prosto, tam na podlagi mogočnih temeljnih tonov ali pa postavljene na karakteristične basove kvinte. Melodija je vseskozi originalna in smela; spev odmeva iz kompozicije kakor ukanje, razlegajoče se po gorah, gosli pojo, kakor bi tiči čvrleli, a v klavirju vrši kakor vihar in piš po zraku. Vračajoči se prvotni tema in pa plesne motive drugega in tretjega oddelka karakterizuje milobni čar norveškega severnega ozračja. Gospoda Vedral in Hoffmeister sta nam podala delo navdušeno v krepki interpretaciji in z umetniškim vznosom. — V zvezi z gospodom Čerinom (harmonij) sta ista gospoda znamenito zvršila instrumentalni del k H. pl. Kaana ognjeviti pesmi »V rozkvētu«, katero je z gorko vnemo zapela dična primadona slovenske opere, gospica Mařenka Ševčíkova s svojim lahko in sigurno se vzpenjajočim, zvonko čistim sopranom, katerega smo tudi poslej občudovali pri pesmih Nestorja in pa najmlajšega slovenskih skladateljev, pri Antona Foersterja »Vprašanju« in pri treh komadih Hoffmeisterove muze (»Narcisov cvet«, »Večerna pesem« in »Akat«). Nenavadna točka za naše programe je bil melodram, namreč Jaromira Erbenova »Povodni mož«, opremljen z glasbo Zděnka Fibicha. Pretresujoča vsebina narodne te balade, polna ljubkih lirskih mest, vzbuja s svojo preprostostjo neizbrisen učinek, katerega še povečuje karakterizujoče spremljevanje na klavirju. Deklamacija je podal s polnim uspehom, preprosto in simpatično gosp. Engelbert Gangl, katerega njegov metalsko krepki glas jako usposablja za recitatorja. — Končna zbora, Roberta Schumana »Pevce« in »Lepa Nada« sta zaključila lepi vzporod; izvedel ju je z oddelkom društvenega zbora koncertni vodja gosp. Josip Čerin z navadno točnostjo.

Slovensko gledališče. Kadar napoči predpustni čas in se nagiblje gledališka sezona h koncu, se ni nadejati pri nas več vzglednih predstav. O tem nas je zadnja leta do trdnega prepričala izkušnja. Kje tiči pravi vzrok? Postanejo-li igralci malomarni radi tega, ker vidijo, da se je lotila občinstva neka apatija do gledališča, ali pa se loteva občinstva apatija radi tega, ker igralci ne zadoščajo več njegovim zahtevam — kdo bi mogel to dognati?

S to opazko pa nismo hoteli reči, da je bilo vse, kar se je zadnji čas igralo na našem odru, slabo in graje vredno. Z Ohnetovim »Fužinarjem« n. pr., katerega smo videli na večer 16. februarja, smo bili prav zadovoljni, seveda nekaj zaradi tega, ker smo upoštevali, da salonska igra še vedno dela našim igralcem največ težav, in vemo torej primerno ceniti njih prizadevanje. Akoravno se naši igralci v tej igri niso pospeli do kdo ve kake višine, pa se je vendar vršilo vse v najlepšem redu in nikjer se ni pojavil kak neubran glas, in to je vsekakor že nekaj! —

Nečesa pa nočemo zamolčati. Gospod Inemann kot Filig ni bil slab, vendar se nam je dozdevalo, kakor bi igral ta večer z neko »nonchalanco«, ki ni bila na mestu, in kakšrne pri tem umetniku sicer nismo navajeni.

Manj zadovoljni pa smo bili z operno predstavo dne 19. februarja. Čudno, da »Čarostrelec« na našem odru ne uspeva več. Lani se je ponesrečil popolnoma, letos pa tudi nikogar ni zadovoljil. Sicer sta gospica Ševčikova (Agata) in gospod Binder (Maks) pela prav dobro. Takisto je gospod Nolli izvedel svojo ne baš veliko ulogo tako, kakor je zmeraj njegova navada — toda vse druge moči niso zmagovale svojih nalog. Gospa Inemannova (Ana) je gotovo ljubka prikazen na odru, a pri njenem glasu se že precej občutljivo pogreša mladostna svežost in zvonkost. Tudi g. Fedyczkowski (Gašpar) ni imel srečnega večera, ne toliko radi tega, ker je njegovi igri nedostajalo potrebne karakteristike, temveč nam se je zdelo, da v tej ulogi zlasti glede petja ni nikakor dosegel svojega prednika. — Gospod Kronovič (Kuno) svoje uloge ni znal in se je lovil, da je bilo naravnost mučno za gledalca. Pod vso kritiko pa je bila uprizoritev — in baš pri tej operi uprizoritev ni postranska stvar! —

Dne 21. februarja se je igral predpustnemu času primerno »Lumpacij Vagabund«, v katerem sta žela zlasti gospoda Podgrajski in Perdan mnogo pohvale.

Dne 23. februarja pa se je spet pel »Trubadur«. Nastopil je v tej operi kot gost slovenskemu občinstvu iz prejšnjih let znani tenorist, gosp. Beneš, v ulogi »Trubadurjevi«. Predstava je zaostala precej za svojimi prednicami in bi se bilo dalo zlasti ženskemu zboru marsikaj očitati. Gospod Beneš v tej operi ni pokazal, da bi se bil v dveh letih kdo ve kako izpremenil. Vendar ne tajimo, da je napravil na nas v obče prav dober vtisk.

Dne 25. februarja se je ponavljala opereta: »Ali je to dekle!« — Po uspehu sodeč, bi dejali, da igralci za to predstavo niso imeli nobene poskušnje.

Nekaj novega nam je prinesel večer dne 27. februarja. Pela se je na korist subrete »dramatičnega društva«, gospodične Irme Polakove, prvičkrat na našem odru, Offenbachova »Lepa Helena«. Offenbach ima dosti

nasprotnikov, a tudi dosti čestilcev. Njegovi poskusi na polju višje muzikalne dramatike se mu sicer niso obnesli, zato so pa njegove operete tem bolj slovele, in posamezne izmed njih, dasi se poraja védno mnogo operetnih novosti, so vendar še dandanes na repertoarju tudi nekaterih boljših gledališč. Godba Offenbachova je gotovo ljubka, gracijozna, samo s tekstom in dejanjem njegovih operet se mnogi ne morejo sprijazniti. Med najbolj razvpite njegove operete spada tudi »Lepa Helena«, in baš radi tega smo nekoliko dvojili, da je bila srečna misel, poseči po tej Offenbachovi opereti. Pri nas je vsekakor treba tudi s takimi stvarmi računati! Naša bojazen ni bila povsem neutemeljena, kajti dne 9. marcija, ko se je ta opereta pela drugič, je bilo gledališče slabo obiskano. — Pelo in igralo se je precej dobro, a predstava je trpela vzpričo naših razmer. Gospodični Polakovi se je zlasti, ko se je opereta pela prvič, prav videlo, da bi brala rada občinstvu z obraza, kaj sme, in česa ne sme. Da take dvojbe igralca ovirajo v prostem gibanju, je samo ob sebi umevno. Tudi je glas omenjene gospodične za ulogo Helene nekoliko prešibek, dasi je pela prav ljubko. Razen te gospodične so bili prav dobri še gospod Beneš (Paris), gospod Ineman (Kalhas) in gospod Podgrajski (Menelaj).

Dne 5. marcija pa je imel gospod Marcel Fedyczowski, naš vrli basist, benefično predstavo. Pela se je prvič v tej sezoni »Prodana nevesta«. — Dasi se nam je zdelo, da nekatere lepše točke v operi niso prišle do iste veljave, nego prejšnja leta, smo bili vendar precej zadovoljni s to predstavo.

Dve predstavi sta bili v nedeljo 7. marcija. Popoldne se je pela opereta »Deset deklet, a za nobenega moža« in igrala znana burka »Čitalnica pri branjevki«, zvečer pa se je ponavljal »Ernani«.

Dne 13. marcija je imela svoj častni večer gospodična Terševa. Igrala se je »Valenska svatba«. — Kolikega pomena je za uspeh takih iger, da se vrši pri predstavi vse točno, in da se pazi na vsako malenkost, smo že poudarjali nekoč. Žal, da se je ta večer to spet prezrlo. Dočim so bile glavne uloge razdeljene prav srečno in so se tudi izvedle prav dobro, so izpridili nekateri igralci, katerim so bile poverjene majhne, da celo neznatne uloge, s svojim kolovratenjem dobri vtisk, ki bi ga bila drugače brez dvojbe naredila ta predstava.

Kako krepka podpora naše drame je gospodična Terševa, smo omenili že večkrat. Predstave, kakor »Maria Stuart«, »Othello« i. dr., ki so tako lepo uspele, bi bile brez nje pri nas nemogoče. Tudi v ulogi Sandinini je gospodična Terševa pokazala svoje lepe zmožnosti. Mogoče, da je v nekaterih točkah nekoliko premalo ostro pointirala, in da se v nekaterih potezicah njene igre ni dovolj jasno pokazala ciganska narava Sandine, a v vseh poglavitnih momentih je bila nje igra dobro premišljena, in zlasti ondi, kjer nam je kazala dušni boj, jo je prešinjalo pristen čut.

Gospod Ineman je igral ulogo Čukujevo povsem naravno in sploh mnogo bolje, nego pred dvema letoma. Gospodična Slavčeva (Pia) in gospodje Kranjec Danilo (Tornel), Perdan (Barbon) in Verovšek (Fortunat) v svoji igri sicer niso bili kdo ve kako odlični, pa so izvedli poverjene jim uloge vendar dokaj primerno.

Z.

Slovenska opera je dne 15. marcija gostovala v Celju, kjer se je pel »Rigoletto«. Veliki uspeh tega prvega gostovanja bodi v izpodbudo, da

se niti nadalje ne strašimo težav in stroškov, ki so pri takem podjetju zelo veliki, ter tudi v drugih mestih o priliki uprizorimo podobno gostovanje, ki je največjega pomena v kulturnem in narodnem oziru. — Za prihodnjo sesono pa bi zlasti želeli, da intendancija slov. gledališča vpošteva v »Lj. Zv.« objavljene nasvet o rednih nedeljskih popoldanskih predstavah, katere bi tudi bolj oddaljeni Slovenci lahko posetili. * * *

»Ksenija«, slovenska opera V. Parme, se je z največjim uspehom uprizorila dne 26. febr. v zagrebškem gledališču. Vsi hrvaški listi so objavili o glasbi zelo laskave kritike. Libreto nekaterim kritikom ni povsem ugajal; no to je obična usoda vseh libretov, in dasi mu ne pripisujemo dovršenosti, temveč priznavamo nekatere hibe, vendar ne zabimo, da je baš on omogočil glasbeniku uspeh. — G. Parma spisuje že novo opero na neki italijanski libreto, a razen tega mu je obljubil odlični hrvaški pesnik, da zloži libreto za opero, ki se bode svoj čas pela najprej v Zagrebu. — »Ksenija« se uprizori tudi na nemških odrih ter je v ta namen prevzel njeno založništvo E. Berté na Dunaju. Najprej pride menda v Gradcu na oder. Želimo, da bo na tujih odrih nje uspeh takisto sijajen, kakor na slovanskih! * * *

Knjige »Maticе hrvatske«. Matica hrvatska je poslala svoj književni dar za leto 1896. in sicer 10 knjig za letni donesek 3 goldinarjev. Te knjige so:

- 1) Gjurašin: Iz bilinskoga svieta. Knjiga četvrta. (Poučna knjižnica XXI.). VIII. 244 str.
- 2) Valla: Povjest srednjega vieka. Dio III. Svezak drugi. (Svjetske povjesti knj. VII.). IV. 556 str.
- 3) Adamović: Francuska drama. (Slike iz svjetske književnosti. Svez. IV.). XII. 230 str.
- 4) Dežman: Izabrani spisi. Uredio i uvodom popratio F. Marković. LV. 230 str.
- 5) Niz novijih ruskih pripovijesti. Preveo i uvodom popratio M. Lovrenčević. (Slav. knjižnica, knj. IV.). XIX. 316 str.
- 6) Novak: Nikola Baretić. Pripoviest. (Zab. knjižnica 188—189). 220 str.
- 7) Badalić: Izabrane pjesme. (Zab. knj. 190—192). 160 str.
- 8) Osman-Aziz: Na pragu novoga doba. Pripoviesti. (Zab. knjiž. 193—195) 224 str.
- 9) Leskovar: Propali dvori. Pripoviest. (Zab. knjiž. 196—197). 148 str.
10. Tomić Hermina: Ljubav i sjaj. Igrokaz. (Zab. knjiž. 198 do 199). 132 str.

V svoji zalogi je izdala (za nižano ceno članom Maticе) tri knjige:

- 1) Virgil: Eneida. Preveo Toma Maretić. Uvodom i bilješkama popratio Kol. Rač (Prievoda grčkih i rimskih klasikā sv. XIII). XXXI. 316. (Cena za članove 1 gld.).
- 2) Maculay. Odabrani essayi. Preveo, uvodom i bilješkama popratio V. Krišković. XXXI. 226 str. (Cena za članove Maticе 1 gld.).

3) Hrvatske narodne pjesme: Odio prvi: Junačke pjesme. Knjiga prva. Uredili dr. Iv. Broz i dr. Stjepan Bosanac. XXIV. 610 str. (Cena za članove Matice 1 gld. 50 kr.).

Knjige za članove Matice hrv. so se tiskale v 12.000 primerkih.

Posebno toplo se priporočajo »Narodne pesmi«, katerih je tiskala Matica 7000 primerkov. Po mnogoletnem trudu je Matica izdala prvo knjigo, katera prikazuje »bez razlike vjerovanja, mišljenja i dijalektičnoga govora u jednoj cjelini savkolik hrvatski narod« — Nadaljnje knjige, katere Matica hrvatska izda v bodočih letih, bodo s to prvo knjigo tvorile skupno celoto. Kdor ne izjavi, da neče daljnjih knjig sprejemati, se bode smatral kot naročnik tudi za nadaljnje knjige hrvaških narodnih pesmi, katere kani Matica v bodočih letih izdati.

O Matičinih knjigah sporočimo še obširnejše.

Za sedaj opozarjamo cenjene čitatelje, da se je še mogoče naročiti (za 3 gld.) na letošnje knjige, dokler jih bode kaj. Tudi knjige leta 1894. in 1895. je še mogoče dobiti za isti donesek.

Frisinske památky. Jich vznik a význam v slovanském písemnictví. Podává dr. Václav Vondrák. V Praze. Nákladem »České akademie pro vědy, slovesnost a umění. 1896. 4°. 82 str. 9 facs (Konec.)

Ker je dokazal notranjo zvezo med briž. spom. in izpovednimi vzorci v sinajskem evhologiju, je pojasnil vpliv cerkvene slovenščine na briž. spom. bolj, nego se je moglo doslej trditi, ko smo poznali samo sorodstvo drugega odlomka s homilijo, ki se pripisuje sv. Klementu.

Vondrák izjavlja torej: »Ano, bude nám uznati, že Frisinske památky vznikly na základě církvni slovanštiny a bez cirkevne-slovanské literatury že bychom neměli též žádných Frisinských památek« (str. 16.). Pa tudi v drugem briž. odlomku so neovržni sledovi cerkvene slovenščine, ker se tam nahajajo celi citati iz staroslovenskih evangelskih prevodov.

Zveza s homilijo sv. Klementa in s sinajskim evhologijem pa vvršuje briž. odlomke v dobo onega gibanja, katero sta v stari Moravi in Panoniji provzročila Ciril in Metod, in to sta tudi Sreznjevskij in Jagić poudarila.

Original druge izpovedne formule (molitve) sinajskega evhologija, ki se nahaja nekoliko tudi v tretjem briž. odlomku, je našel Vondrák, kakor sem že omenil, med staronemškimi spomeniki, in sicer je to tista »Emmeranska molitev«, ki se nahaja v rokopisih. Ker so bili torej brižinski spomeniki posredno ali neposredno pisani na podlagi nemških originalov, je umevno, da se javlja tudi vpliv staronemščine v njih.

Zveza naših odlomkov s staronemškim krščanskim slovstvom dokazujejo Vondráku sintaktični, glasoslovni in grafični razlogi. Ta vpliv se javi v 1. in 3. odlomku ter v sinajskem evhologiju, pa tudi v homiliji sv. Klementa, v kateri je že Vostokov spoznal paralelo k briž. spomenikom.

Vondrákov zaključek je: drugi in tretji odlomek je pisala ista roka, toda v pravopisu so razlike. Iz drugega odlomka se spozna, da je pisal oba Nemeč, ker je pisal mnogokrat *b* mesto *p*, *o* m. *a*, *u* m. *o*; vse to se lahko razlaga iz bavarske grafike tedanjih spomenikov. Včasih je popravil v tem smislu narejene pogreške. — V stari bavarščini se je nadalje izgovarjal končni *e* kakor *a* — v našem spom. pa imamo dva slučaja za *a*,

katera se doslej nista mogla pojasniti, namreč: »po tomu, sinci, boži *raba* prizvavše tere im grechi *vaša* počtete.« (vrsta 109.—112.); sedaj je jasno, da je treba čitati *rabe* . . . grechi *vaše* . . .

V tretjem odlomku, dasi pisanem od iste roke, nimamo teh sledov stare bavarske grafike. *V.* sklepa torej, da je pisar pisal drugi odlomek po sluhu in je zato podlegel vplivu materinščine, ker ni imel pred seboj originala v latinici, nego v neznanem alfabetu, najbrž v glagolici, pri tretjem odlomku pa je imel pred seboj že original v latinici. —

V. dokazuje tudi vpliv češčine (str. 18.—19.), opirajoč se na izraze: zaglagolati, poglagolani, ter zaključuje, da pisatelj ni bil povsem več staroslovenskemu jeziku; vzel je torej besedo iz cerkvene slovenščine, predlog pa se mora pripisati češkoslovaškemu vplivu. Najjasneje se vidi češki vpliv v »oběti« (sacrificia), »vzedli«, »kridlatec« i. dr. — Jagić pa meni, da stoji dokaz čehizmov na slabih nogah, ter da ti izrazi ne dokazujejo dovolj češkoslovaškega vpliva. Bolje je, da se oblike z »dl« smatrajo kot dialektična posebnost, katere ni treba iskati ravno na Koroškem, temveč prav tako v Panoniji, ter opozarja na »Dudlebe«, ki so bili južno od Blatnega jezera.

Ker briž. spomeniki ločijo *č* (za katerega pišejo *f*, *s*, *c*) in *č'* (za katerega pišejo navadno *k*), pripisuje *V.* to razločevanje srbskohrvaškemu vplivu ter sklepa, da so briž. spom. prišli po hrvaški glagolici iz Panonije ali nekdanje Velike Moravske do Slovencev. Jagić pa misli, da *k* za *č'* ne dokazuje hrvaškega medija, ter meni, da se je v onem narečju, ki se zrcali v spomenikih, še razločeval *č* in *č'*. Pač pa se vidi vpliv hrvaščine v tem, da se mnogokrat rabi *u* m. o za *a*. —

Končni in celotni rezultat Vondrákove razprave je: Brižinski spomeniki so v sedanjih obliki slovenski spomeniki, pri katerih se med drugimi vplivi jasno vidijo sledovi staroslovenščine. — V prvotni verziji so bili, br. sp. pisani z glagolico, pisal pa jih je kje na Moravi ali v Panoniji domačin, ki je bil sicer več staroslovenskemu jeziku, ki se pa vendar ni mogel povsem ubraniti vplivu svojega, češkega jezika — od tod sledovi češčine (bohemizmi ali čehizmi). — Ker je prelagatelj prevajal iz staronemških predlog, se poznajo tudi sledovi staronemščine. Oni prvotni, staroslovenski, z glagolico pisani spomenik je nastal kje v severni Panoniji ali sploh na poznejših ogrskih tleh; zakaj le tam si moremo misliti njegov postanek, kjer je bilo vpeljano slovansko bogoslužje, ne pa tam, kjer slov. bogoslužju ni bilo mesta. Da bi pa radi jezika stavili prvotni postanek na slovensko ozemlje, to — meni Vondrák — ni potrebno, ker je vse, kar je v njih slovenskega, nastalo šele pri poznejših prepisih, marveč bohemizmi nas silijo, da si prvotne verzije postanek mislimo tam, kjer je gospodoval češki jezik. Ta verzija je prišla potem najbrže po posredovanju hrvaških glagolitov (zato nekoliko sledov hrvaščine) k Slovencem, kjer se je poslovenila in dobila to obliko, katero imamo sedaj pred seboj. Prvotna verzija je nastala konec IX. ali v začetku X. stoletja; da pa je prišla tako naglo k Hrvatim in potem k Slovencem (1000—1050), to je dokaz, da je bil tedaj promet med dotičnimi pokrajinami prav živahen, in da se je marsikaj godilo. o čemer, žal, ne vemo ničesar, ker nam nedostaje v dokaz dovoljnih spomenikov. Poslovenjenje je jasno zlasti v drugem spomeniku, katerega je, kakor

sem že omenil, pisal pisatelj po sluhu ter se tako lahko vdal vplivu svojega slov. jezika. — Br. spom. nam dokazujejo, kako moč in kak ugled je imela staroslovenščina — nje sledove nahajamo celo v češčini in poljščini — in kako izobraženi so bili slovanski menihi, ki niso prevajali samo iz grških in latinskih, temveč tudi iz staronemških predlog.

Zanimivi so „br. spom.“ tudi zato, ker se nahajajo v njih sledovi starejše oblike staroslovenščine, nego se je govorila za časa slov. apostolov in njih neposrednih naslednikov (prim. »balij«, »natrověchu«, »spytny«, »iskoni« i. t. d.); ob enem pa nahajamo v njih tudi znake poznejše redakcije staroslovenskih spomenikov.

Končno so „br. spom.“ tudi dokaz proti Miklošičevi teoriji, da bi bila staroslovenščina narodno narečje v sedanji Ogrski (v Panoniji ali na Moravi). Saj nahajamo v njih češkoslovaški vpliv, in to je bil oni jezik, ki se je govoril na omenjenih tleh. Tam so bili sicer tudi Slovenci (zlasti ob Blatnem jezeru), toda pri njih ni bil začetek cerkvenoslovenskega slovstva, temveč na Moravi.

Za določitev starosti briž. spomenikov se je obrnil Vondrák do nemških paleografov. — Dr. Laubmann v Monakovem jih je vrstil konec X. ali v prvo polovico XI. stoletja, paleograf in historik E. Mühlbacher na Dunaju pa je določil za prvi odlomek dobo okoli l. 1000., za drugega in tretjega pa drugo polovico XI. stoletja ter dostavil: »Das 12. Jahrh. ist für die slavischen Texte ausgeschlossen.« —

Vondrákova razprava obsega 51 strani; potem sledi spomeniki vzporedno v originalu in transkripciji ter latinski prevod z opombami (52—61.). V prilogah je na str. 62.—64. natisnjena homilija sv. Klementa, za njo pa prvo (Aretina in Dobrovskega) naznanilo o brižinskih spomenikih (str. 65. do 67.). Na strani 68.—78. je natančen, vrlo poraben slovar izrazov, nahajajočih se v spomenikih, 79. in 80. stran obsegata popravke in dodatke, str. 81. in 82. pa kazalo imen in stvari. Poseben okrask Vondrákove izdaje je 9 snimkov, ki predočujejo spomenike v izvirniku.

Vondrák si je s svojo izdajo utrdil dobro ime, katero je užival že doslej med slavisti, ter je tistim, ki se za to zanimajo, ponudil priliko, da se natančno pouče o brižinskih spomenikih.

Fr. Vidic.

Národopisné museum českoslovanské v Praze so ustanovili, kakor je znano, o priliki praške narodopisne razstave leta 1895. z namenom, da druží v sebi znamenitosti rečene razstave ter pospešuje nadaljnje proüevanje narodopisja. To društvo je pričelo izdajati publikacije, ki se dostajajo slovanske folkloristike. Izdajalo bode po šestkrat na leto Vestník muzeja, ki bode agitacijskega značaja, in najmanje po dvakrat v letu Zborník znanstvenih spisov iz vseh strok narodopisja. Oskrbništvo narodopisnega muzeja zastopano po dr. Niederleju, je ponudilo te publikacije »Ljubljanskemu Zvonu« v zameno.

— oe —

